

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské/prezenční studium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dino Stoilov

Studentské hnutí v 60. letech 20. století

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Eduard Entler, CSc.

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Master Full-Time Studies

2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Dino Stoilov

The Student Movement in 1960s

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Eduard Entler, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autora

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu práce PhDr. Eduardu Entlerovi, CSc. za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky.

Anotace

Diplomová práce se zabývá rozborem studentského hnutí v 60. letech 20. století. Předmětem studie bude tento fenomén především v následujících západních zemích: Spojené státy americké, Spolková republika Německo, Francie, Itálie a Velká Británie. Okrajově se věnuje této problematice i ve státech, kde studentské hnutí nebylo tak silné či později bylo opomíjeno jako např. ve Skandinávských státech, Rakousku, Nizozemí či ve vzdáleném Japonsku, které je z tohoto hlediska problematiky neméně zajímavé.

Ve všech těchto státech je zmapován průběh studentského hnutí až do jeho vyvrcholení v roce 1968 a následného rozpadu. Je pojednáno o dobovém historickém kontextu, ideových a kulturních proudech, ve kterých se studentské hnutí formovalo, a jimiž bylo ovlivněno.

Cílem práce je podat ucelený obraz studentského hnutí 60. let na Západě a jeho celkové zhodnocení.

Klíčové pojmy

1968, anarchismus, Cohn-Bendit, demonstrace, Dutschke, mírové hnutí, nová levice, protest, protestní hnutí, šedesátá léta, univerzita, Vietnamská válka

Annotation

This thesis analyses the Student Movement in the 1960s. It focuses on its development mainly in Western countries such as the U.S.A., Germany, France, Italy and Great Britain. It also touches upon its occurrence in the countries where the protest movements manifested on smaller scale or where the Movement was forgotten soon after its outbreak, such as in Scandinavia, Austria, the Netherlands or Japan.

This work follows the Movement from its first steps until the breaking point in 1968 and it also considers the time after. It deals with historical context, cultural and ideological streams which had an impact on individual forms of the Movement in different environments.

The aim of this thesis is to provide with an overall image of the Student Movement and to evaluate its impact on today's society.

Key words

1968, anarchism, Cohn-Bendit, demonstration, Dutschke, New left, Peace Movement, protest, Protest Movement, sixties, university, Vietnam War,

OBSAH

ÚVOD	9
1. SVĚT ŠEDESÁTÝCH LET	11
1.1 Historický kontext příčin studentského hnutí.....	11
1.2 Exkurz: kultura 60. let.....	15
2. VLIV IDEOVÝCH PROUDŮ	17
2.1 Hnutí alternativní mládeže	17
2.2 Nová levice	19
2.3 Exkurz: Kritická teorie Frankfurtské školy	21
2.4 Politické proudy	25
2.4.1 Trockismus	25
2.4.2 Anarchismus	26
2.4.3 Feminismus	27
2.4.4 Situacionismus	28
2.4.5 Maoismus	30
2.4.6 Vliv kubánské revoluce.....	31
2.5 Mírové hnutí jako předvoj protestního hnutí šedesátých let.....	32
3. REKONSTRUKCE STUDENTSÉHO HNUTÍ.....	37
3.1 Spojené státy americké	38
3.1.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968	38
3.1.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968	46
3.2 Spolková republika Německo	47
3.2.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968	47
3.2.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968	53
3.3 Francie	56
3.3.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968	56
3.3.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968	57
3.4 Itálie	66
3.4.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968	66
3.4.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968	68
3.5 Velká Británie	69
3.5.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968	69
3.5.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968	69
3.6 Nizozemí	70
3.6.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968	70
3.6.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968	70
3.7 Rakousko	70
3.7.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1969	70
3.7.2 Vyvrcholení protestů v roce 1969	71
3.8 Skandinávské státy	72

3.8.1	Vývoj studentského hnutí do roku 1968	72
3.8.2	Vyvrcholení protestů v roce 1968	74
3.9	Japonsko	75
3.9.1	Vývoj studentského hnutí do roku 1968	75
3.9.2	Vyvrcholení protestů v roce 1968	76
4.	ZHODNOCENÍ STUDENTSKÉHO HNUTÍ	77
4.1.	Následníci poražené revolty	77
4.2	Dopad studentského hnutí na společnost.....	79
	ZÁVĚR.....	83
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
	SEZNAM PŘÍLOH	89

ÚVOD

Tato magisterská diplomová práce se zabývá problematiku studentského hnutí v šedesátých letech 20. století. Studentstvo bylo v té době významným nositelem mohutného protestního hnutí. Studie se věnuje vzniku studentského hnutí a jeho vývoji v průběhu šedesátých let až do vyvrcholení protestů v roce 1968 a následného rozpadu. Zaměřuje se zásadně na protestní a radikálně levicové tendence, které byly součástí tohoto hnutí. V práci se věnuje státům na západ od tzv. železné opony. Zabývám se státy, ve kterých bylo protestní hnutí nejsilnější a mělo velký společenský vliv. Jedná se především o Spojené státy americké, Spolkovou republiku Německo, Francii, Itálii a Velkou Británii. Okrajově se zabývám touto problematikou i ve státech, kde protestní hnutí nebylo tak silné či později bylo opomíjeno jako např. ve Skandinávských státech, Rakousku, Nizozemí či ve vzdáleném Japonsku, které je z tohoto hlediska neméně zajímavé. Stojí za připomenutí, že text se nezabývá problematikou studentského hnutí v Československu a v tzv. socialistických zemích, kde také docházelo ke studentským revoltám, avšak ve zcela odlišných politicko-společenské podmínkách.¹

Práce se tématu studentského hnutí věnuje v širších společenských, historických a politických souvislostech, které jsou pro pochopení tohoto jevu nezbytné. Zároveň zohledňuji kulturní a ideové proudy, které formovaly myšlení a jednání mládeže. Cílem práce je podat přehled o vývoji, vrcholu a rozpadu studentského hnutí v šedesátých letech minulého století a zhodnocení jeho vlivu na minulou i současnou společnost. Zaměřil jsem se na jeho pozitivní i negativní důsledky. Uvádím i nástupnická hnutí, která se zformovala po rozpadu studentského hnutí.

Události šedesátých let patří k poměrně nedávné historii. Problematika studentského hnutí v západních zemích nebyla zatím s dostatečným odstupem zhodnocena. Především v českém prostředí je tato tematika vnímána pouze okrajově, a

¹ Někteří studenti v západních zemích s nadějami sledovali obrodný proces v Československu. Spolu s Československem docházelo ke studentským protestům také v Polsku, Jugoslávii, Maďarsku, Rumunsku a dalších státech. Zejména sovětská invaze do Československa v srpnu roku 1968, vyvolala velkou vlnu solidarity u studentů na Západě a rozčarování na Východě.

proto českých publikací reflektující toto téma není mnoho. Je to dáno především odlišnými problémy Československa a Západu v tehdejší době. Z praktických důvodů nešlo při studii studentského hnutí v západních zemích čerpat z přímých pramenů, které by bylo nesmírně časově a finančně náročné. Čerpal jsem tedy z dostupné literatury. Literaturu reflektující toto téma lze rozdělit na odborné monografie, dobové texty, memoáry a společenskovedné práce, které ideově formovaly účastníky studentského hnutí.

V textu se pracuje s pojmy studentské hnutí a protestní hnutí. Tyto dva termíny se vzájemně prolínají. Studentské hnutí je svým vymezením sociálně stratifikované, protože se jedná věkovou skupinou mladých. Protestní hnutí je chápáno jako jev uvnitř studentstva, které jej přesáhlo do dalších sociálních skupin (umělci, intelektálové dělnictvo, alternativní skupiny mládeže apod.). Například ve Spolkové republice Německo je používám vhodnější termín „*mimoparlamentní opozice*“, ² který naznačuje, že báze hnutí byla širší.

Součástí diplomové práce je také příloha, která obsahuje jak seznam zkratk, tak množství fotografií či reprodukováných dobových materiálů. Především fotografickou dokumentaci považuji za zprostředkování tohoto fenoménu vizuální-informativní formou.

² *Außerparlamentarische Opposition (APO)*

1. SVĚT ŠEDESÁTÝCH LET

1.1 Historický kontext příčin studentského hnutí

Vzednutí studentského hnutí v šedesátých letech minulého století mělo mnoho příčin. Jednalo se o nahromadění mnoha krizových jevů v tehdejší společnosti. Původ protestního hnutí je třeba hledat v celém poválečném vývoji tehdejší společnosti. V této době došlo k velkému hospodářskému růstu, který doprovázel dosud nevídaný blahobyt a s ním spojený rozvoj konzumní společnosti a reklamy.

Poválečný návrat mnoha milionů vojáků do civilu, a s ním spojené zakládání rodin, mělo za následek výraznou změnu v demografické oblasti. Zvýšení porodnosti se projevilo v šedesátých letech, kam se tato „baby boomová vlna“ přelila. Počet mladých mužů a žen i jejich učitelů dosahoval milionů nebo přinejmenším stovek tisíc ve všech západních státech s výjimkou těch nejmenších. Po roce 1945, počínaje americkými podporami studentům z řad bývalých vojáků, poskytovaly vyspělé státy studentům podstatnou pomoc v nejrůznějších formách, i když většina z nich žila stále velmi skromně. Vysokoškolská studia přestala být elitní záležitostí a měla se stát potenciálně dostupná každému. Počet vysokoškoláků se tak zněkolikanásobil.³

Hospodářské rozvoj a s ním spjatý optimismus, vedl k přesvědčení předních ekonomů, že zabudované mechanismy zabrání případnému hospodářskému poklesu. Obrovská vlna blahobytu, která zasáhla populaci těch šťastnějších států světa a byla posílena velkorysým systémem veřejné sociální péče, zdánlivě odplavila trosky sociální dezintegrace. Důchody, sociální služby a domovy důchodců se postaraly o staré lidi, jejichž děti necítili povinnost starat se o stáří svých rodičů. Materiální výhody ve světě, v němž komunální život upadal, byly nepopiratelné. Jen málo lidí si uvědomovalo, že industriální společnost až do poloviny 20. století silně spoléhala právě na symbiózu starší a mladší generace, a že její dezintegrace může mít dramatický účinek.⁴ Vládní představitelé přesvědčovali veřejnost, že trvalý hospodářský růst je možný a žádoucí.

³ HOBSBAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo, 1998, s. 306.

⁴ Tamtéž, s. 350-351.

Existovala sice hnutí snažící se zlepšit sociální postavení, ale tato hnutí si nekladla za cíl společenský převrat. Jmenovitě šlo o různá stávková a mírová hnutí či boj proti útlaku černošského obyvatelstva v USA. Starší generace, která zažila světovou hospodářskou krizi, druhou světovou válku či excesy různých revolucí a kontrarevolucí, chtěla zachovat status quo. Veřejnost byla apolitická, novináři, politologové i sociologové předpovídali „konec ideologií“, v politickém myšlení a praxi pravice a levice se stále více prosazovaly shodné rysy.⁵

Mladí nepamatovali dobu před válkou. Částečně snad pouze sdíleli společnou zkušenost velkých národních válek, které na okamžik sjednotily mladé i staré v Rusku nebo Británii, jinak však nemohli rozumět zážitkům a pocitům starší generace, i kdyby byla ochotna hovořit o minulosti, na což většina Němců, francouzů a Japonců nebyla připravena. Období šedesátých let značně prohlubovalo generační propast. Chlapci a dívky vyrůstající v období plné zaměstnanosti nemohli rozumět starším s jejich zkušeností 30. let a naopak starší generace nemohla rozumět mladým, pro něž zaměstnání neznamenovalo bezpečný přístav na rozbouřeném moři.⁶ Mládež žila v relativním blahobytu, ale pod uniformním vlivem konzumní kultury a reklamy, který vedl ke ztrátě identity a k pocitu odcizení. Jak napsal Herbert Marcuse⁷: „Opět zde stojíme proti jednomu z nejvíce znepokojujících aspektů rozvinuté industriální civilizace: proti racionálnímu charakteru její iracionality. Její produktivita a výkonnost, její schopnost zvyšovat pohodlí a šířit je, plýtvání měnit v potřebu a ničení v budování, rozměr, v němž tato civilizace převádí svět objektů v prodloužení ducha a těla člověka, to všechno problematizuje samotný pojem odcizení. Lidé se ve svém zboží poznávají: ve svém autu, ve svém Hi-Fi přijímači, ve svých několikapodlažních bytech, ve svých kuchyňských přístrojích nacházejí své duše. Změnil se samotný mechanismus, jímž je individuum poutáno ke své společnosti. Sociální kontrola je zakotvena v nových potřebách, které vytvořila.“⁸ Právě mohutná kritika u části mladé generace pramenila

⁵ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 17-18.

⁶ HOBBSAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo, 1998, s. 339.

⁷ Herbert Marcuse (1898-1979) byl filosof a sociolog, představitel tzv. Frankfurtské školy. Jeho kniha *Jednorozměrný člověk* (1964) se stala jedním z manifestů studentského hnutí v šedesátých letech minulého století. Viz. oddíl Frankfurtská škola.

⁸ MARCUSE, H. *Jednorozměrný člověk*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 37.

z krize legitimacy západní kultury i celého systému, z odmítnutí technokratické společnosti, kde je vše poměřováno ziskem.⁹

Nejaktivnější částí mladé generace a hlavním nositelem protestního hnutí v šedesátých letech bylo studentstvo. Studenti obecně tvoří specifickou sociální skupinu, která je zhruba vymezena věkem a charakterem činnosti. Obecně mají zvláštní postavení ve společnosti a jsou pojímáni jako budoucí vzdělané vrstva ve společnosti (tzv. inteligence). Zároveň je pro ně typická jistá názorová nevyhraněnost, nonkonformita a tíhnutí k radikalismu. Oproti pragmatismu a kompromisům předcházející generace inklinovali k novým tendencím a politickým proudům. Univerzita se zdála studentů jako předobraz celého světa. Zároveň však se zvýšením počtu studentů na vysokých školách vzrůstala zaplněnost učeben, odstup profesorů od studentů a celkově byrokratizace škol. Dále kritizovali zkosnatělost výuky, která neodpovídala tehdejšímu stavu poznání. Dle nich je školy nepřipravovali pro praktický život. Především požadovali svůj podíl na správě univerzit. Revoltující studenti si brzy uvědomili, že nelze dosáhnout změn na univerzitách izolovaně od zbytku společnosti. Např. studenti ve Spolkové republice Německo viděli jako jeden ze svých hlavních úkolů boj o tzv. politický mandát samosprávných studentských výborů na vysokých školách, tedy o právo se vyjadřovat nejen k vysokoškolské problematice, ale také k otázkám obecně politickým.¹⁰

Studenti také nesli s nelibostí tzv. „industrializaci univerzit“, kdy vnitřní hodnotou univerzit byla dobrá uplatnitelnost absolventů na trhu práce. Univerzity tak produkovaly úzce zaměřené odborníky s malými vědeckými ambicemi. Podle studentů absolvent univerzity vykonával stejně znehodnocenou práci jako dělník ve velmi specializovaném odvětví. Dále je netěšil formalismus a strnulost univerzit, které vytvářejí jen snadno manipulovatelné lidi bez kritického rozhledu.

Velkou mobilizační roli mezi mládeží sehrála vietnamská válka, o které se mluví jako o první válce v přímém přenosu. Jednalo se o konflikt, který se odehrál 2. srpna

⁹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 18.

¹⁰ Tamtéž, s. 18-19.

1964¹¹, kdy severovietnamské torpédové čluny zaútočily na dva americké torpédoborce v Tonkinském zálivu (tzv. Tonkinský incident.) To vedlo nejen k útokům USA na Severní Vietnam, nýbrž i k odhlasování tzv. Tonkinské rezoluce americkým Kongresem. Ta dala možnost americkému prezidentovi zasahovat „bez omezení“ v oblasti jihovýchodní Asie. Tato rezoluce se stala předebranou k vypuknutí vietnamské války. Do konce roku 1964 bylo ve Vietnamu umístěno již 23 000 mladých amerických vojáků, v roce 1965 se tento počet zvýšil na 208 000, v následujícím roce na 406 000. Otevřený vojenský zásah USA vyvolal nesouhlas po celém světě. Právě vietnamská válka byla radikálními studenty vnímána jako projev vykořisťování třetího světa západním imperialismem.¹²

Novou morálkou individualismu byly nejvíce narušeny instituce tradičně organizovaných církví. Odliv věřících zaznamenala hlavně římskokatolická církev. Osvobození žen, nebo spíše požadavek žen na kontrolu porodnosti, včetně práva na potrat a rozvod, vrazily klín mezi církev a společnost, jež byly v 19. Století hlavní základnou katolických věřících, což se stále více projevovalo i v tak notoricky katolických zemích jako např. Itálie. Ty západní církve, jejichž vliv na věřící byl menší, včetně některých starých protestantských sekt, ztrácely svůj vliv ještě mnohem rychleji.¹³

Na zřetelný společenský posun v západní společnosti se snažil reagovat II. Vatikánský koncil¹⁴. Tento koncil znamenal výraznou změnu v římskokatolické církvi a přinesl tolerantnější přístup k ostatním náboženstvím a liberalizaci formální stránky bohoslužeb. Také byl zahájen kritický dialog s marxismem, s nímž mohlo křesťanství nalézt řadu styčných bodů. Představitelé katolické církve ve třetím světě bezprostředně poznávali bědné postavení lidí svěřených jim do duchovní péče, čímž sílilo jejich přesvědčení, že se musí starat i o mimonáboženské aspekty jejich života. Tím se duchovní politizovali a to vedlo ke vzniku tzv. teologie osvobození,¹⁵ která se

¹¹ Od roku 1960 vedly USA ve Vietnamu skrytě protiguerillovou válku.

¹² GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 35-36.

¹³ HOBBSAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo, 1998, s. 348.

¹⁴ Svolal ho papež Jan XIII. a konal se mezi léty 1962-1965.

¹⁵ Teologie osvobození je směr křesťanské teologie, která vznikla v šedesátých letech v Latinské Americe. Angažuje se ve prospěch chudých a utlačovaných. V určitém směru se inspiruje marxismem a dokonce i feminismem.

z Latinské Ameriky rozšířila do ostatních oblastí třetího světa. Přes tyto změny, které proběhly uvnitř tradičních církví, v nich mnozí mladí lidé přestali nacházet prostor pro svůj duchovní život. Nedůvěra vůči tradičním církvím ovšem zdaleka neznamenala, že by ubylo religiozity. Právě naopak došlo k přesunu od materiálních hodnot k hodnotám duchovním. Stále tu byla potřeba klást otázky o smyslu lidského bytí a jeho přesahu, jejich uspokojování však již nebylo spokojováno s dominantními církevními autoritami. Začal se tak vytvářet prostor pro širokou škálu tzv. nových náboženských hnutí¹⁶ a pro nové formy neinstitucionální religiozity. Ohlas nacházejí především východní náboženské směry.¹⁷ Charakteristický pro tento proces je vznik hnutí New Age, které v sobě jakožto mimořádně synkretický směr spojilo spiritualitu s vědou, ekonomikou, politikou, školstvím nebo zdravotnictvím.¹⁸

1.2 Exkurz: kultura 60. let

Stoupající podíl volného času a růst blahobytu učinily kulturu přístupnou téměř každému. Studentské hnutí šedesátých let nelze plně pochopit bez těchto nepolitických kontextů. Zejména scéna v USA byla značně ovlivněna literaturou a osobnostmi beatnické generace.¹⁹ Knihy Allena Ginsberga *Na cestě* a *Kvílení* nebo *Nahý oběd* od Williama Burroughse se staly mezi mládeží kultovní.²⁰ Ve Francii měl vliv především existencialismus. Vlivní zde byly zejména filozofové Jean-Paul Sartre a Albert Camus jehož knihy *Mor* či *Cizinec* byly oblíbené mezi francouzskými studenty.

Na mladé lidi měla vliv především hudba, která se šířila z anglosaského prostoru. Mezi mládeží se v celém západním světě stali oblíbení zpěváci Bob Dylan, Frank Zappa, Janis Joplin, Jimi Hendrix a hudební skupiny *The Velvet Underground*, *The*

¹⁶ Např. Hare Krišna.

¹⁷ Jmenujme buddhismus, hinduismus a sikhismus. Dále pak určité praktiky s nimi spojené jako meditace a jóga.

¹⁸ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 21-22.

¹⁹ *Beat generation* bylo umělecké a literární hnutí v USA, které vzniklo v druhé polovině padesátých let. Mezi jehož představitele patřili např. Allen Ginsberg či Jack Kerouac.

²⁰ VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepcce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 155.

Rolling Stones, The Beatles, The Doors, The Who a další. Džíny a rocková muzika se staly symbolem mládeže.

2. VLIV IDEOVÝCH PROUDŮ

2.1 Hnutí alternativní mládeže

V podstatě lze rozdělit celou protestní scénu šedesátých let na dva navzájem propojené proudy, mezi kterými lze nalézt pevnou hranici. Jedná se o proud kulturní a politický.²¹

Prvně jmenovaný proud nebyl bezprostředně zaměřen na politické cíle. V tomto proudu se lidé snažili o hledání alternativ k většinové společnosti. Jednalo se o nonkonformní pohled na způsob života. Docházelo k zakládání zemědělských a výrobních komun, vegetariánských jídelen nebo alternativních školských projektů, v jejichž rámci měla být odstraněna hranice mezi žákem a učitelem. Rozmach chemického a farmaceutického průmyslu po druhé světové válce znamenal vynález antikoncepčních pilulek. Dále pak výroba antibiotik usnadnila léčbu pohlavních chorob. To způsobilo sexuální revoluci, která neznamenal jen provozování volného sexu v komunitách hippies. Šlo při ní i o šíření nových forem v uspořádání rodiny nebo prosazování práv sexuálních menšin. Právě nejznámějším reprezentantem kulturního protestního proudu byli výše zmínění hippies. Toto hnutí se zrodilo v polovině šedesátých let v San Francisku ve čtvrti Haight-Ashbury. Zpočátku to byla izolovaná menšina s alternativním způsobem života a myšlení, která se časem rozšířila do celých Spojených států amerických i do západní Evropy. Tam toto hnutí v šedesátých letech nabylo masového charakteru. Hnutí hippies vyjadřovalo touhu po přirozeném, prostém a bezpečném životě, odmítalo fungování konzumní společnost a stavělo proti nim přátelství a lásku. Od beatníků se hippies lišili až misionářskou horlivostí, s níž chtěli všechny ochotné lidi pohnout ke společným činům, a touhou změnit negativní obraz světa. Byli mnohem optimističtější, což navenek dávali najevo pestrobarevným oblečením a symbolikou květin. Znechucení politikou i požadavky svých rodičů, technologickým světem a válkou ve Vietnamu hledali hippies cestu k novému způsobu života prostřednictvím vytváření svobodných komunit. Hippies projevovali zájem o

²¹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 23.

kultury přírodních národů, které nebyly zasaženy neduhy moderní civilizace a žily v souladu s přírodou. Proti západní civilizaci, která podle nich rozvíjela jen materiální a konzumní stránku života, stavěli východní náboženství, především zen-buddhismus, které pro ně představovalo něco neposkvrněného a nezprofanovaného. K hledání vlastní identity i k útěku od reality krutého života, jim složili různé meditační praktiky a užívání drog. Od svého okolí se hippies lišili nedbalým vzhledem, symbolem svobody se jim staly dlouhé vlasy.²²

Organizačně se snažili zvládnout rozrůstající komunity hippies diggeři²³ Zrodili se také v Haight-Ashbury na podzim roku 1966 v rámci sanfranciské komunity hippies. Jejich činnost spočívala v tom, že se snažili pro rozrůstající komunity hippies zajistit infrastrukturu., která by zabránila chaosu, hladu a nemocem. Od obstarávání potravin a jejich distribuci v rámci tzv. free meals se dostali až k zakládání vlastních farem, klinik, klubů, knihkupectví a restaurací. Chtěli se vyhnout kontrole stávajícího systému, který je řízen kapitalistickou tržní mentalitou. Pokoušeli se dát spontánnímu protestu hippies dlouhodobější perspektivu. Se svými myšlenkami sebeorganizace se diggeři brzy rozšířili i do Evropy.

Více politicky orientovaní byli tzv. *provos*,²⁴ které lze označit za nizozemský ekvivalent hippies. Provos měli blízko k anarchismu, vydávali vlastní časopis *Provo* a vyznačovali se až dadaistickou hravostí. Ulice byla jejich jevištěm i hlediště zároveň. V komunálních volbách v roce 1966 vyhráli křeslo v zastupitelství Amsterdamu. Pro několik hnutí a jedinců se provos stali inspiračním zdrojem. Na mezinárodní úrovni se skupiny blízké provos či časopisy spojované s nimi objevily v Belgii, Západním Německu, Itálii, Francii a Velké Británii. Jmenovitě ovlivnili Daniel-Cohn Bendita,

²² PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 23-24.

²³ Diggeři byli původně příslušníci revolučního hnutí za anglické revoluce. Bojovali za zájmy bezzemků a maloročníků, požadovali politickou a ekonomickou rovnoprávnost na základě rovnostářského přerozdělení pozemkového majetku a bojovali proti procesu ohrazování společným obděláváním opuštěné půdy. Hnutí bylo potlačeno Cromwellem v letech 1650-1653. KOŽEŠNÍK, J., ŠTĚPÁNEK M., et al. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. 1.vyd. I. Svazek. Praha: Academia, 1980, s 487.

²⁴ Název *provos* je odvozen od slova provokace.

který se s nimi setkal na anarchistické konferenci v Miláně či Rudiho Dutschka, který navštívil Amsterdam.²⁵

2.2 Nová levice

Druhou část protestního hnutí šedesátých let představoval politický proud, jehož aktéři nezůstali omezeni jen na kulturní sféru. Nejvýznamnější součástí tohoto proudu bylo v ideové oblasti formování nové levice.²⁶ Novou levici reprezentovali především studenti a intelektuálové, dále pak příslušníci etnických a sociálních menšin. Od počátku 60. let se v mnoha západoevropských zemích začaly tvořit kroužky kolem levicově orientovaných časopisů, jakými byly britský *New Left Review*, francouzský *Socialisme ou Barbarie*, či italský *Quaderni rossi*. Myšlenkově se nová levice vymezovala vůči tradiční levici. Nově interpretuje marxistickou teorii. Především se obrací k raným Marxovým spisům. Hledá spojení mezi marxismem, existencialismem, a dokonce psychoanalýzou. Z marxismu reinterpretuje především hledisko odcizení. Socialismus podle nové levice nemůže skončit politickou a sociální revolucí, uchopením moci a zestátněním výrobních prostředků, nýbrž musí odstranit odcizení člověka ve vztahu k jeho okolí, tj. ve volném čase, v rodině, v sexuálních a sociálních vztazích jednotlivce. Kritizuje jak socialistické, sociálnědemokratické strany a tak zároveň odmítá sovětskou interpretaci Marxových myšlenek. Na to měli především vliv události jako komunistický převrat roku 1948 v Československu, XX. sjezd KSSS²⁷ v roce 1956, násilné potlačení povstání v Maďarsku v témže roce, studená válka a absence diskuze o jaderném zbrojení na Východě i Západě. Dále se snažila vytvořit nové transformační strategie. Změny v kulturní oblasti měly předcházet změnám v oblasti sociální a politické. Vytvářením nových kulturních ideálů a jejich přenesením do subkultur. Heslem nové levice je akce a nikoli organizace. Tím se nová levice chápe jako hnutí, nikoli jako strana. Veřejnost chce vyburcovat přímými akcemi. Za nositele kulturních a sociálních změn není považován proletariát jako u starých marxistů. Nová

²⁵ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 13-19.

²⁶ New Left, Neue Linke, Nouvelle Gauche a Nuova Sinistra.

²⁷ Komunistická strana Sovětského svazu

levice vychází z toho, že proletariátem je odborně vyškolená dělnická třída, inteligence a okrajové skupiny.²⁸

Charakteristiky nové levice popsal Herbert Marcuse takto: „(...)co odlišuje novou levici, od staré levice. Především není, s výjimkou několika malých skupin, ortodoxně marxistická nebo socialistická. Charakterizuje jí hluboká nedůvěra ke všem ideologiím, také k socialistické ideologii, o níž se lidé domnívají, že je zradila, a kterou jsou zklamáni. Nová levice není kromě toho žádným způsobem – opět s výjimkou malých skupin – fixována na dělnickou třídu jakožto na revoluční třídu. Sama ostatně nemůže být definována vůbec třídně. Skládá se z intelektuálů, ze skupin hnutí za občanská práva a z mládeže, zvláště z radikálních prvků mládeže, také z takových, které se na první pohled nejeví vůbec politicky, totiž z hippies(...). A co je velmi zajímavé, toto hnutí nemá jako své mluvčí tradiční politiky, nýbrž mnohem spíše takové podezřelé postavy, jako jsou básníci, spisovatelé a intelektuálové. Jestliže si uvědomíte tento stručný nástin, připustíte, že právě tato okolnost představuje pro staromarxisty noční můrou.“²⁹

Mnozí představitelé nové levice věřili v nutnost revoluce jako předpokladu k vytvoření spravedlivější a harmoničtější společnosti. Museli konstatovat, že dělnictvo, které je bráno podle tradičního marxismu jako jediná možná revoluční síla v kapitalistické společnosti, tuto roli již plnit nemůže. Za prvé je již plně integrováno do kapitalistického systému a za druhé se v důsledku společenských a ekonomických změn se znatelně snížil počet dělníků ve společnosti. Velký důraz se proto kladl na postupnou výchovu mas, která měla ovlivnit dělnictvo a vyvést ho z letargie. Přitom byl kladen důraz na význam inteligence v prostředí rychle se rozvíjející industriální společnosti. Nová levice kladla důraz na výchovnou práci, na permanentní proces revolučního učení, na vytváření nového člověka s antiautoritářským myšlením, které nepodléhá manipulaci. Procitnutí mas mělo být dosaženo provokacemi a konfrontací se systémem, který tak měl demaskovat svojí pravou tvář. Společensky byly sice nejvíce vnímány ty akce, kde docházelo k tvrdým střetům s policií, ale většina z nich probíhala

²⁸ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 15-19.

²⁹ MARCUSE, H. *Psychoanalýza a politika*. Praha: Svoboda, 1970, s. 54-55.

víceméně klidně. Systém, který měl tendenci a schopnost vše do sebe integrovat a instrumentalizovat, měl být nabouráván totálním narušením jeho podstaty.³⁰

Stoupenci nové levice neměli svojí jasnou a jednotnou vizi společnosti. Vycházeli z toho, že obraz nové společnosti není statický, nýbrž se bude dynamicky vyjasňovat v průběhu revolučního boje. Budoucnost není určena nějakým zákonem, ale při jejím utváření záleží na jejich snažení. Revoluční boj slouží k tomu, aby se z každého jedince, který se ho účastní, stal nový a lepší člověk. Nejasnost vize budoucí společnosti je tak dokonce vnímána kladně, protože umožňuje každému individuovi vkládat si do této vize své vlastní představy, touhy a cíle, které se mají stát produktivní silou. Přes nejasnost kontur budoucí společnosti bylo cílem vytvořit takové podmínky, ve kterých by se mohl každý jednotlivec rozvíjet a účastnit se přímé demokracie. Změna systému tak nebyla možná bez změny myšlení lidí. Někteří však přišli s názorem, že až po pádu stávajícího systému dojde k vytvoření nového člověka.³¹

Příslušníci nové levice představovali kvantitativně jen velmi malou část společnosti. Většinou nebyli činní ani uvnitř studentstva, které bylo nejvýznamnějším nositelem tohoto hnutí. Jejich význam však se ovšem nedá vyjádřit přímou úměrou k počtu stoupců, závisel především na kvalitativní stránce jejich působení. Jejich ideový vliv na studenty byl nezanedbatelný.³²

2.3 Exkurz: Kritická teorie Frankfurtské školy

Na novou levici měla značný vliv tzv. *kritická teorie* Frankfurtské školy. Frankfurtská škola bylo označení filosofů a sociologů, kteří se shromáždili kolem *Ústavu pro Sociální výzkum*.³³ Na této instituci se rozvíjela kritická teorie³⁴, která měla

³⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 30-32.

³¹ Tamtéž, s. 32-33.

³² Tamtéž, s. 33.

³³ *Institut für Sozialforschung* (IFS), byl založen roku 1923 nadšeným socialistickým intelektuálem Felixem Weilem, který finančně podporoval okruh elitních marxistických teoretiků, ti dospěli k závěru, že pro rozvoj marxismu je třeba založit na politických stranách nezávislou instituci pro jeho teoretické bádání a inovativní rozvoj. Vzniklý IFS byl svázán s Frankfurtskou univerzitou. Vedení institutu se ujal socialista Carl Grünberg, který z něj vytvořil komplexní výzkumnou instituci, která se jako jediná

vliv na mnoho disciplín počínaje filozofií, sociologií, historickými vědami, psychologií, ekonomii, politologií, teologií a kulturními vědami. Kritická teorie čerpala z Freudovy psychoanalýzy a marxismu. Marxovo učení bylo chápáno nedogmaticky a v tomto případě se mluví o neomarxismu.³⁵ Určující vliv na utváření kritické teorie měly také práce německých neomarxistů Karla Korsch, Györgya Lukáče a Ernsta Blocha. Přední teoretikové Frankfurtské školy Jürgen Habermas, Theodor W. Adorno, Max Horkheimer a Herbert Marcuse vystupovali především jako kritikové tehdejšího kapitalismu, zároveň však odsuzovali marxismus sovětského typu.

Za základní dílo kritické teorie je považována *Dialektika osvícenství*,³⁶ kterou napsali společně Horkheimer a Adorno. Autoři chápali osvícenství jako totalitní systém, který již zapomněl na svůj emancipační cíl a ztratil schopnost sebereflexe. Člověk se dle nich pomocí osvícenství vymanil z přírodních sil, ale sám sebe opětovně spoutal ve společenských formacích devatenáctého a dvacátého století.³⁷ Dialektika osvícenství je ostrou kritikou průmyslové civilizace, reagující na zvěrstva nacismu páchaná v Evropě. Zdůrazňuje příčiny odcizení, analyzuje antisemitismus a fašismus,³⁸ působení kulturního průmyslu a jeho vliv na společnost. Právě tzv. masové kultuře je věnována značná část knihy. Kulturní průmysl chápal Horkheimer s Adornem jako naprostý brak

v tehdejší Německu na univerzitní půdě věnovala studiu marxismu a dělnického hnutí. Po Grünbergově smrti byl jmenován novým ředitelem institutu Max Horkheimer. Po nástupu nacismu byl IFS přeložen do Ženevy, Paříže a koncem 30. let do New Yorku, kde dále existoval na Columbia University jako *International Institute of Social Research*. V roce 1950 byl IFS Adornem a Horkheimerem znovu založen ve Frankfurtu. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 248-249; VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 45-47.

³⁴ Pojmy Kritická teorie a Frankfurtská škola jsou často nesprávně používány synonymně. Kritická teorie by měla být chápána jako myšlenková kvalita a Frankfurtská škola, z které tato teorie vycházela jako personální a instituční složka.

³⁵ Používají se synonymně pojmy západní, západoevropský, kritický či pozdní marxismus.

Neomarxismus vztahoval nauku klasického marxismu na společenské, politické a kulturní struktury a na problémy moderní, vysoce industrializované a integrované společnosti. Někteří představitelé se opírali o psychoanalýzu, existencialismus či strukturalismus. Kriticky se stavěl k oficiálnímu marxismu v zemích východního bloku. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 169.

³⁶ První vydání *Dialektiky osvícenství* vyšlo v malém nákladu roku 1944 jako interní publikace IFS. Knižní vydání pak v roce 1947 v nakladatelství Querido v Amsterdamu. Kniha se šířila pomalu a na začátku šedesátých let byla již rozebrána, avšak distribuce probíhala formou pirátských výtisků. Autoři se rozhodli ji vydat znovu v roce 1969, protože se domnívali, že mnoho myšlenek v ní obsažených je stále aktuálních. ADORNO, T. W., HORKHEIMER, M. *Dialektika osvícenství: filosofické fragmenty*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 9,247.

³⁷ VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 112.

³⁸ Vznik nacismu a fašismu chápali autoři jako důsledek racionalizované kapitalistické společnosti.

a podvod na zmanipulovaných masách, které se tím nevědomky staly zdrojem nesmírného bohatství těch, kteří jej kontrolují. Cítujme: „Oč se zdá reklama pod monopolem nesmyslnější, o to je všemocnější. Motivy jsou zjevně ekonomické. Protože je příliš zřejmé, že by se dalo žít bez celého kulturního průmyslu, je třeba vytvářet u konzumentů co největší přesycení a apatii. Sám kulturní průmysl si s tím dokáže poradit jen v omezené míře. Jeho elixírem života je reklama. Protože však jeho produkt neustále redukuje požitek, který jakožto zboží slibuje, právě jen na pouhý příslib, sám tento produkt nakonec splývá s reklamou, kterou potřebuje kvůli své nepoživatelnosti.“³⁹ Dialektika osvícenství se stala centrální teoretickou oporou neomarxismu a podstatně ovlivnila protestní hnutí v šedesátých letech.

Na protestní hnutí měly největší vliv práce Herberta Marcuse, kterého levicová mládež šedesátých let pokládala za svého guru. Jeho kritická teorie byla komplexní, a proto našla ve své době takový ohlas. Receptivní vztah mělo protestní hnutí především k jeho knize *Jednorozměrný člověk*,⁴⁰ esejím *Represivní tolerance*⁴¹ a *Problém násilí v opozici*.⁴² V polovině šedesátých let se stal Marcuse jedním z ideových vůdců amerického hnutí proti rasismu a válce ve Vietnamu. Studie, které napsal, vycházely ve velkých nákladech, vyvolávaly polemiky a nová levice spolu se studentským hnutím se pokusily Marcusovy formulované teze prosadit do společenské praxe.⁴³ Sám Marcuse však byl skeptický ohledně vlivu svých teoretických děl na studenty. Myslel si, že jen velmi málo studentů četlo jeho práce. Na otázku, zda se může označit za teoretika studentů, odpověděl, že by byl šťasten, kdyby tomu tak bylo.⁴⁴

Marcuse rozvíjel ve svých dílech kritiku industriální společnosti, neboť tím, že dokáže díky vědecko-technickému pokroku naplnit sociální požadavky svých členů, tak integruje potenciální opoziční síly. Vzniká tak vlastně společnost bez opozice. Marcuse se vyslovoval pro zrušení odcizené práce, která byla podmíněna principem výkonu,

³⁹ ADORNO, T. W., HORKHEIMER, M. *Dialektika osvícenství: filosofické fragmenty*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 161.

⁴⁰ *One Dimensional Man* (1964); Především tato publikace se stala teoretickým pramenem nové levice a studentského hnutí šedesátých let.

⁴¹ *Repressive Toleranz* (1965)

⁴² *Das Problem der Gewalt in der Opposition* (1967)

⁴³ VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 117-118.

⁴⁴ MARCUSE, H. *Jednorozměrný člověk*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 18.

kteřou měla převzít automatizovaná technika a nové technologie. Odcizenou práci interpretoval jako práci vykonávanou ve prospěch ekonomické a politického systému pro udržení pozic vyvolených. Tito vyvolení však nebyli reprezentováni konkrétně jako v devatenáctém století zosobněním bankéřů, továrníků, velkostatkářů či šlechty, protože po druhé světové válce došlo k anonymizaci ve prospěch nečitelných státních institucí, akciových společností, masmédií a stále se měnících představitelů politických stran. Kritizoval také střední třídu, kterou ovládl systém falešných potřeb. Právě tato třída dle něj lpěla na společenském klidu, plnění povinností, vzájemné kontrole a akceptaci společenské hierarchie.⁴⁵ Zároveň vznikají nové formy kontroly, které jsou založené na neosobní manipulaci. Tyto nové formy jsou velmi efektivní, protože nevycházejí z nepříjemného donucování, ale přicházejí do sféry příjemného. Jedná se vlastně o nevědomou sebekontrolu, přičemž se veškerá opozice proti systému stává v podstatě iracionální. Je to přitom právě tato společnost, která je podle Marcusova názoru jako celek iracionální a destruktivní. Degraduje i svoboda, neboť ta nepředstavuje svobodu tvorby, ale svobodu pasivní volby mezi předem připravenými alternativami.

Pro levicové radikály byl podnětný Marcusův apel na násilné svržení politického systému. Ten argumentoval, že etablovaná moc se taktéž dostala k moci násilím⁴⁶ a sama násilí používala v mnoha formách a podobách jako je policie a armáda či v prostředí věznic či ústavů pro choromyslné. Marcuse soudil, že revoluční násilí bylo v dějinách nositelem civilizačního pokroku. Vyzýval ke globálnímu sjednocení opozičního hnutí spolu s národněosvobozeneckým bojem ve Třetím světě,⁴⁷ které mělo použít násilí proti panujícímu systému násilí. Sjednocené opoziční síly měly vyvolat politickou a ekonomickou krizi a na svoji stranu strhnout další společenské skupiny.⁴⁸ „O radikální opozice lze dnes uvažovat jen v globálním rámci. Jako izolovaný jev je od

⁴⁵ VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 121-129.

⁴⁶ Např. Anglická revoluce v 17. století či Velká francouzská revoluce konce 18. století.

⁴⁷ Sám Marcuse měl mnoho kontaktů jak v USA a Spolkové republice Německo, a byl jakýmsi pojítkem.

⁴⁸ VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 140-145.

počátku zfalšovaná,⁴⁹ právě těmito větami zahájil Marcuse svou přednášku *Problém násilí v opozici*.

Právě v šedesátých letech politický a společenský vývoj nahrával kritické teorii. IFS se etabloval do veřejného prostoru. Analytici tohoto ústavu se stali intelektuálními celebritami. Někteří z nich pravidelně komentovali společenské dění v německém rozhlasu či televizi.⁵⁰

2.4 Politické proudy

2.4.1 Trockismus

Společenské a kulturní podmínky v šedesátých letech daly podnět k rozšíření trockismu. Trockisté, mezi nimiž bylo mnoho často vzájemně soupeřících proudů, vycházeli z myšlenek Lva Davidoviče Bronšteina (Trockého),⁵¹ který v roce 1938 založil IV. internacionálu. A podle stoupců trockismu se v důsledku Stalinova vítězství a prosazování jeho koncepce „budování socialismu v jedné zemi“ chopila moci byrokracie. Této společenské vrstvě se podařilo ovládnout veškeré mocenské struktury. Nedošlo k postupnému odumírání státu, ale naopak k jeho posílení. Ke svržení vlády byrokracie je podle trockistů nutné provést politickou revoluci, sociální revoluce již ovšem není třeba, neboť soukromé vlastnictví výrobních prostředků bylo odbouráno.⁵²

Trockisté byli stoupcí celosvětové revoluce, neboť budování socialismu v jedné zemi vede podle nich zákonitě k byrokratické degeneraci tohoto izolovaného státu. Revoluční proces se nesmí zastavit, aby nedošlo k návratu ke kapitalismu, musí to tedy být revoluce permanentní. Důraz kladli na vybudování systému samospráv. Ten se měl pokud možno co nejvíce blížit přímé demokracii a jeho zbyrokratizování by zabránilo zavedené kontrolních mechanismů, např. těsné sepětí pracujících s jejich zástupci a

⁴⁹ MARCUSE, H. *Psychoanalýza a politika*. Praha: Svoboda, 1970, s. 54.

⁵⁰ VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 62-63.

⁵¹ V roce 1940 byl na Trockého v Mexiku spáchán atentát, na jehož následky zemřel.

⁵² PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 26-27.

rotace kádrů. Konečný cíl spatřovali v postupném rušení státu a jeho institucí a nastolení beztřídní společnosti.⁵³

Trockistické hnutí bylo značně různorodé a nebylo jednotné. Mezinárodně nejvýznamnějším trockistickým uskupením byl Sjednocený sekretariát IV. internacionály se sídlem v Paříži a po té v Bruselu. Vznikl na kongresu IV. internacionály roku 1963 jako její vedení, kde mělo dojít ke sjednocení různých trockistických skupin, což se ovšem nepodařilo. Ve Sjednoceném sekretariátu působili zástupci trockistických organizací z jednotlivých zemí. Sjednocený sekretariát vydával svůj časopis *Quatrième Internationale*. K opozici ke Sjednocenému sekretariátu IV. internacionály stál Mezinárodní kongres IV. internacionály se sídlem v Londýně, který existoval již od roku 1953. O deset let později se odmítli jeho zástupci zúčastnit „sjednoceného kongresu“. Hlavním cílem byla rekonstrukce IV. internacionály. Londýňští trockisté bojovali za vytvoření centralizovaného vedení celosvětové strany socialistické revoluce. Stoupenci londýnských trockistů ve Francii se nazývali *lambertisté* dle svého nejvýznamnějšího předsedy Pierra Lamberta. Ti se na konci šedesátých let odštěpili a založili Mezinárodní výbor pro rekonstrukci IV. internacionály. Jeho nejsilnější součástí byla francouzská sekce nazývaná Internacionalistická komunistická organizace⁵⁴. Vedle nich existovaly i jiná trockistická uskupení.⁵⁵

2.4.2 Anarchismus

V šedesátých letech nastává také značné oživení anarchismu. Stal se jednou z výrazných ideologií radikální mládeže. Otevřeně anarchistický charakter mělo protestní hnutí v Nizozemí, které bylo provázáno s již zmíněnými provos. Za anarchistu se považoval i jeden z nejvýznamnějších představitelů studentského hnutí Daniel Cohn-Bendit.⁵⁶ Na protestní hnutí šedesátých let mělo velký vliv dílo amerického anarchisty

⁵³ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 27.

⁵⁴ *Organisation Communiste Internationaliste (OCI)*

⁵⁵ Tamtéž, s. 27-28.

⁵⁶ Daniel Cohn-Bendit se později od anarchismu odklonil a od konce sedmdesátých let se angažoval ve straně Zelených. Za tuto stranu se dokonce stal poslancem Evropského parlamentu.

Paula Goodmana. Tento psycholog a spisovatel kritizoval militarismus, autoritativnost v politice, kultuře, etice a mezilidských vztazích. Příliš jej nezajímalo vytváření společenských utopií a nelibě nesl, když se protestní hnutí začínalo propadat do romantického fantazírování.⁵⁷ V dílech mnoha teoretiků studentského hnutí a v organizaci volných skupin se projevoval vliv anarchismu. Anarchisté zároveň nacházeli styčné body s novou levicí v solidaritě se zeměmi třetího světa, zároveň však upozorňovali, že tam kde vznikaly nové režimy, byly anarchistické organizace potlačovány. To byl i případ kubánské revoluce, která nastolila režim leninského typu, jenž zlikvidoval tamní významné anarchistické organizace. Dodejme ovšem, že i velká část samotného anarchistického hnutí dočasně podléhala mýtům o některých marxismem inspirovaných diktaturách v rozvojových zemích, včetně té kubánské. Anarchisté ovšem nad rozdíl od části nové levice nikdy neměli sklony se inspirovat jejich myšlenkami a způsoby organizace. U amerických hippies lze také vysledovat některé anarchistické rasy jako důraz na svobodu, vytváření malých komunit a odpor proti militarismu. Anarchisté se k nim většinou stavěli kriticky. Od roku 1964 se stala rovněž populární anarchistický symbol „písmeno A v kroužku“.⁵⁸

2.4.3 Feminismus

V šedesátých letech také nastává renesance feminismu. Ženy v 19. století a první polovině 20. století získaly politická práva, ale nenaplnil se však předpoklad mnoha tehdejších feministek, že získáním volebního práva ženy automaticky dosáhnou plné emancipace. K obrodě feminismu přispěla i literatura.⁵⁹ Oživení feminismu bylo spjato s rostoucím významem žen, které častěji vstupovaly na trh práce a dosahovaly vyššího vzdělání, jež bylo chápáno jako předstupeň k dosažení kariéry. Ženská část voličské populace představovala velkou politickou sílu, se kterou museli politici počítat. Se změnou role ženy souvisí i posun v oblasti rodiny a sexu. Ustupuje klasický model západní nukleární rodiny, tj. manželského páru s dětmi, a naopak stoupá počet

⁵⁷ TOMEK, V. *Anarchismus v proměnách 20. století: vybrané osobnosti a ideje*. Praha: Manibus propriis, 2012, s. 908.

⁵⁸ TOMEK, V., SLAČÁLEK O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 460-467.

⁵⁹ Např. kniha *Ženské tajemství* (1964) Betty Friedanové pojednávají o nespokojenosti mnoha žen odsouzených v domácnosti k roli matek a manželek.

samostatně žijících lidí, kteří v mnoha západních zemích tvoří téměř polovinu všech domácností. Výrazně také stoupl počet rozvodů a předmanželský sex přestal být tabu a stal se samozřejmostí. Feminismus se snažil vybojovat zlepšení postavení žen v zaměstnání, legalizovat potraty a zlepšení finančních dotací rodinám, jeslím a školkám. Ženy se tak měly dostat do veřejné sféry.⁶⁰ Zároveň se feminismus prolínal s mnoha ideovými proudy.

2.4.4 Situacionismus

Zajímavým jevem v protestním hnutí byl *situacionismus*. Tzv. Situacionistická internacionála byla založena roku 1957 v Itálii. Jednalo se o politicko-umělecké uskupení lidí, kteří vycházeli z dadaismu, surrealismu a lettrismu.⁶¹ Byla to skupina, která se také snažila přeformulovat Marxovu teorii odcizení, aby odpovídala dobovým podmínkám. Situacionisté kladli důraz na zbožní ekonomiku jako na základ odcizených vztahů ve společnosti, zároveň si ale všímali nových jevů jako komercializace umění, reklamního průmyslu apod. Tyto jevy dle nich vytvářeli „spektákl“, jakousi divadelní reprezentaci skutečného lidského žití, v níž dosahovalo odcizení člověka vrcholu, přičemž se jednalo o naprosto uměle vytvořený jev. Možnost úniku z toho spektáklu představovala revoluce, jež zruší odcizené instituce a vytvoří společnost spravovanou radami pracujících. Revoluční horizont neznamenal rezignaci na aktivitu teď a tady, ale právě naopak. Situacionisté vyzývali ke snaze co nejvíce ze spektáklu uniknout navozováním takových situací v lidském životě, ve kterých člověk překoná své odcizení. Vytvořené situace přitom mohly mít mnoho podob a to od happeningu či výstavy až po povstání. Stěžejní knihou situacionismu byla *Společnost Spektáklu*⁶² od Guye Deborda,⁶³ vydaná roku 1967.⁶⁴ O spektáklu se autor ve své knize vyjadřuje takto: „Spektákl je nepřetržitým řečněním, které současný řád vede o sobě samém, je jeho

⁶⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 20-21.

⁶¹ Lettrismus byl zpočátku omezen na poezii. Za její základní jednotku považuje písmena, využívá jejich grafickou podobu a zvukové vlastnosti označovaných hlásek. Vyvíjel se v souvislosti s malířstvím. Jako malířská tendence 60. let tvoří mezistupeň mezi nefigurativním malířstvím a znakovým zobrazením.

⁶² *La société du Spectacle*. Knihu pod stejným názvem dokonce Guy Debord v roce 1973 zfilmoval.

⁶³ Debord byl vůdčím představitelem situacionistické internacionály.

⁶⁴ TOMEK, V., SLAČÁLEK O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 464.

oslavným monologem. Je to autoportrét moci v době, kdy moc totalitárně řídí podmínky existence. Fetišistické zdání čisté objektivitě ve spektakulárních vztazích skrývá jejich charakter vztahu mezi lidmi a mezi třídami: zdá se, že naše okolí ovládají fatální zákony jakési druhé přírody. Spektákl však není nutným produktem technického vývoje považovaného za vývoj přirozený. Společnost spektaklu je naopak formou, která si volí svůj vlastní technický obsah. I když se může zdát, že spektakl, viděný z omezené perspektivy „masových sdělovacích prostředků“, jež jsou jeho nejdrtivějším povrchové projevem, zaplavuje společnost coby prostá instrumentalizace, není tato instrumentalizace ve skutečnosti ničím neutrálním, nýbrž sama vyhovuje celkovému samopohybu společnosti. Pokud společenské potřeby doby, v níž se takovéto techniky vyvíjejí, nemohou dojít uspokojení jinak, než skrze zprostředkování těmito technikami, pokud ke správě této společnosti a k veškerému kontaktu mezi lidmi již nemůže docházet jinak než prostřednictvím této okamžité komunikační síly, je to proto, že tato „komunikace“ je bytostně jednosměrná, takže její koncentrace vede k tomu, že v ruce správy stávajícího systému se nahromadí prostředky, které jí umožňují v tomto determinovaném spravování pokračovat. Zobecněná rozpolcenost spektaklu je neoddělitelná od moderního státu, tj. od obecné formy rozpolcenosti uvnitř společnosti, jež je produktem dělby společenské práce a orgánem třídní nadvlády.“⁶⁵

V tomto díle kritizuje strukturu a fungování západní společnosti. Kapitál dle něj totálně kolonizoval životní prostor, že dal vzniknout falešné představě skutečnosti, která utváří potřeby, životní čas a identifikaci jedinců. Kniha měla ve své době velký ohlas a ovlivnila společenskou a kulturní kritiku na mnoho desetiletí. Na studentské hnutí měli situacionisté velký vliv. V roce 1966 vydali brožuru *O bídě studentské prostředí*,⁶⁶ v níž kritizovali nároky studentů na roli předvoje s poukazem na to, že ve skutečnosti nejsou schopni vyjít z role „kádrů velkopřemyslu“ a skutečně se spojit s pracujícími. Sama Situacionistická internacionála se roku 1971 rozpustila, aby se sama nestala spektaklem! K situacionismu měl také blízko Freddy Pearlman. Ten postupem času dospěl od radikální kritiky kapitalistické společnosti a jejího odcizení k idealizaci primitivních

⁶⁵ DEBORD, G. *Společnost spektaklu*. 1. vyd. Praha: Intu, 2007, s. 9.

⁶⁶ *De la misère en milieu étudiant*.

společenstev, která si nevytvořila životní rytmus typu „práce, úspory, investice a prodej“.⁶⁷

2.4.5 Maoismus

Jestliže byl marxismus západní oficiální levice a východních komunistických stran zdiskreditovaný, revoluční vůdci třetího světa představovali pro západní levicovou mládež přitažlivý vzor, a tak byly její aktivity mnohdy poznamenány terminologií a někdy i organizačními formami a ideologickými postoji vycházející z obdivu k Mao-Ce-tungovi, Che Guevarovi, Fidelu Castrovi či Ho Či Minovi.⁶⁸

K významným proudům uvnitř nové levice patřil maoismus.⁶⁹ Jeho stoupenci vyzdvihovali především tzv. kulturní revoluci jako obranu revoluční mládeže proti stranické byrokracii. Za této *Kulturní revoluce* si Mao Ce-tung⁷⁰ roku 1966 stanovil za cíl zápas s vtíravou buržoazní mentalitou. Uvolnil studenty ze škol, aby se mohli stát průkopnickými *Rudými gardami* a bojovat proti lidem u moci, kteří se údajně ubírají kapitalistickou cestou. Pro levicové ideology po celém světě znamenala Kulturní revoluce fascinující úsilí o očištění revoluce a návrat k jejím kořenům. Zdálo se jim, že Číňané nenechají revoluci upadnout do zkorumpovanosti, byrokratičnosti a pokrytectví sovětů. Ve skutečnosti byla však kulturní revoluce brutální a měla katastrofální dopad. Náčtiletí přistupovali k dospělým a přikazovali jim, aby si vyměnili boty, protože jsou vyrobené v Hongkongu. Dívky stříhali ženám přes jejich odpor dlouhé vlasy. Armáda dokonce chránila knihovny a muzea před rudými gardami, jež chtěli zničit vše, co

⁶⁷ TOMEK, V., SLAČÁLEK O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 464-465.

⁶⁸ Tamtéž, s. 462.

⁶⁹ Ideolog maoismu Mao Ce-tung pokládal za revoluční sílu rolnictvo nikoli dělnictvo.

⁷⁰ Mao Ce-tung vyhlásil v roce 1949 Čínskou lidovou republiku ve které vládl až do své smrti v roce 1976.

nebylo ideologicky čisté.⁷¹ Čínská společnost začala být časem paralyzována všudypřítomným strachem.⁷²

Na Západě však většina levicových radikálů mocenskou strukturu soudobé Číny nepřijímala bezvýhradně. Odpuzovala je především hegemonská politika, její zbrojení⁷³ či vedení s vůdcem v čele.⁷⁴ V kontextu západoevropského levicového hnutí je sporné zda maoisty řadit k nové či staré levici. Mnoho maoistických skupin operovalo pod křídly mateřských komunistických stran. Některá maoistická uskupení se vyznačovala značnou bigotností a jejich členové měli zakázané vlastnit luxusní předměty, nesměli se nevhodně oblékat, manželského partnera bylo doporučováno hledat uvnitř organizace apod.⁷⁵

2.4.6 Vliv kubánské revoluce

Oproti Číně měli stoupenci nové levice mnohem bezproblémovější vztah ke Kubě, neboť tam ještě nedošlo k etablování výsledků revoluce.⁷⁶ Revoluční avantgarda zde podle nich rozdmýchala bojové nadšení v lidových masách, a stala se tak katalyzátorem radikálních přeměn v zemi. Podle Che Guevary zde sice masy následují Castra, ale ne jako slepé stádo. Jejich důvěru si musel získat v boji. I stát může dělat chyby, jeho vedení je však dokáže brzy rozpoznat a napravit, když si uvědomí nedostatek nadšení mas pro chybná rozhodnutí. Existuje zde tedy bezprostřední reflexe vůči rozhodnutí vedení a přímá účast lidu na jejich utváření. Důvod, proč budila kubánská revoluce a její účastníci takové nadšení u mladých rebelů, spočíval též v jejím romantismu. Romantické idealizování Che Guevary, jenž se stal nejen symbolem revoluce, ale díky

⁷¹ „Studování společenských věd výhradně z knih je podobně extrémně nebezpečné a může vést ke kontrarevoluci. Jasný důkaz tohoto tvrzení poskytuje skutečnost, že celé hromady čínských komunistů, kteří studovali společenské vědy výhradně z knih, se přidaly na stranu kontrarevoluce“. Citát Mao Ce-tunga ze stati „*Proti knihomolům*“. MAO, Z. *Mao o praxi a rozporu*. Všeň: Grimmus, 2011, s. 49.

⁷² KURLANSKY, M. :*1968 – Rok, který otřásl světem*. 1.vyd. Praha: Slovart, 2007, s. 197-198.

⁷³ Svoji první atomovou bombu Čína odpálila roku 1964.

⁷⁴ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 28.

⁷⁵ STRMISKA, M. *Studie o utváření italské Nové levice: (1968-1972)*. Brno: M. Strmiska, 1994, s. 24.

⁷⁶ Fidel Castro a jeho revolucionáři definitivně ovládli Kubu v lednu 1959.

své vizáží⁷⁷ i ztělesněním mužnosti.⁷⁸ Představa guerill bojovníků barevné pleti bojujících uprostřed tropické vegetace byla podstatnou a snad i hlavní inspirací radikálů západního světa šedesátých let.⁷⁹ Tématiku partyzánského boje popsal ve své knize „*Revoluce v revoluci?*“ Régis Debray⁸⁰, který byl spolubojovníkem Che Guevary. Právě v tomto díle je kladen důraz na revoluční potenciál rolníků, kteří vytvoří ozbrojenou armádu a zároveň je kritizován monopol na revoluci marxisticko-leninistických stran.⁸¹ Kniha se stala oblíbenou četbou studentů na celém světě. Cesta na Kubu se stala svého druhu jakousi poutí do Mekky, povinnou cestou, kterou musí podstoupit všichni příznivci levice alespoň jednou za život. Spisovatelé přicházeli na Kubu, aby diskutovali o kultuře, aktivisté, aby viděli revoluci, a mládež aby sekala třtinu. Druhá polovina šedesátých let byla pro Kubu vrcholem revoluce. Soudní procesy s prosovětskými funkcionáři symbolizovaly odstup od sovětského svazu. Castro se více zajímal o Čínu, což bylo z pohledu nové levice vnímáno pozitivně.⁸²

2.5 Mírové hnutí jako předvoj protestního hnutí šedesátých let

Západní Evropou proběhlo několik vln mírového hnutí, které se zrodilo v důsledku strachu z ozbrojené konfrontace mezi dvěma zneprátelenými bloky vyzbrojenými jadernými zbraněmi.⁸³ Spojené státy byly od druhé poloviny padesátých let místem boje černošského a bělošského obyvatelstva proti rasové diskriminaci. Přes svou odlišnost se dají tato hnutí označit za předchůdce protestních hnutí šedesátých let.

84

⁷⁷ Nejslavnější fotografie Che Guevary *Hrdinný partyzán (Guerrillero Heroico)* od Alberta Cordy se stala jednou z nejznámějších fotografií 20. století. Z kontroverzního revolucionáře tak udělala kulturní ikonu.

⁷⁸ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 28-29.

⁷⁹ HOBBSAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo, 1998, s. 454.

⁸⁰ Régis Debray byl francouzský komunista a intelektuál. Zúčastnil se revolučních bojů v Bolívii, při kterých Che Guevarav roce 1967 zemřel. Debray byl sám zatčen a odsouzen k 30 letům vězení. Po mezinárodním nátlaku na jeho propuštění byl po třech letech osvobozen.

⁸¹ DEBRAY, R. *Revoluce v revoluci?* Praha: Svoboda, 1970.

⁸² KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. 1.vyd. Praha: Slovart, 2007, s. 196-197.

⁸³ Připomeňme, že v roce 1961 odpálil Sovětský svaz nejsilnější termojadernou bombu v dějinách lidstva.

⁸⁴ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 35.

Právě boj za lidská práva černošských obyvatel v USA, který byl pod vedením protestantského pastora Martina Luthera Kinga⁸⁵ zahájen v polovině padesátých let, poprvé donutil širší vrstvy uvědomit si problémy společnosti ve vlastní zemi. Úspěšné vystoupení černošských aktivistů a jejich bělošských stoupců proti rasové segregaci na americkém Jihu, časem podpořené i Kennedyho a Johnsonovou prezidentskou administrativou, znamenalo pro aktéry pozdějšího protestního hnutí šedesátých let zdroj nedocenitelných přímých nebo zprostředkovaných zkušeností. V jeho průběhu upřednostňovali formy protestů, které se pak velmi rozšířily v průběhu šedesátých let.⁸⁶

Podobnou funkci, jakou měl pro protestní hnutí šedesátých let ve Spojených státech boj za občanská práva, plnilo v západní Evropě hnutí mírové. I ono fungovalo jako zdroj zkušeností pro lidi na něm zúčastněné, a to v oblasti organizačního zajištění, ideového vývoje i v používání různých protestních forem. Také zde lze sledovat určitou kontinuitu v personálním obsazení i v používaných argumentech.⁸⁷

Mírové hnutí, zrozené nedlouho po skončení druhé světové války, bylo reakcí na rostoucí vojenský potenciál obou soupeřících velmocí. Především pak na stoupající relevantnost jaderného arzenálu a hromadné výroby jaderných zbraní a testování jaderných zbraní. Aktéři mírového hnutí, které existovalo ve většině západoevropských státech, se rekrutovali především z řad liberálně levicové a křesťansky orientované inteligence., odborových organizací, komunistických a socialistických stran a církví. Mohli tak navázat na bohatou tradici pacifismu⁸⁸ sahající hluboko do devatenáctého století. Zároveň se distancovali od politiky *appeasementu*⁸⁹, která probíhala ve třicátých letech.⁹⁰

Velmi silné bylo mírové hnutí v Západním Německu. Bylo to dáno především jeho nacistickou minulostí a s ní souvisejícím poválečným vývojem. Poválečné úsilí německého obyvatelstva bylo především motivováno znovuvybudováním válkou

⁸⁵ Martin Luther King byl 4. dubna 1968 zavražděn v Memphisu.

⁸⁶ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 35.

⁸⁷ Tamtéž, s. 35-36.

⁸⁸ Např. křesťanského, humanistického či socialistického.

⁸⁹ *Appeasement* označuje pacifistickou politiku z 30. let, pro kterou bylo typické ustupování agresivním stranám. Příkladem je např. podepsání Mnichovské dohody Velkou Británií a Francií.

⁹⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 36.

zničené země. Pod vedením spolkového kancléře Konráda Adenauera byly přijaty miliony odsunutých Němců a znovuvybudována města. Pod jeho vedením dosáhla země zrovnoprávnění na mezinárodní politické scéně a nabyla ztracenou suverenitu. Dále byl vytvořen dobře fungující systém sociálního a zdravotního zabezpečení. Se jménem ministra hospodářství a pozdějšího spolkového kancléře Ludwiga Erharta je spojen tzv. německý hospodářský zázrak, který učinil Spolkovou republiku ekonomicky jednou z nejsilnějších zemí v Evropě.

Je skutečností, že západoněmecké obyvatelstvo bylo silně apolitické, a to i ve srovnání s okolními zeměmi. Mluvílo se o tom, že duchovní klima ve společnosti dalo podnět k nekonfliktní a poddanské mentalitě. Atmosféra studené války a do značné míry i oprávněný strach před hrozbou ze strany sovětského bloku vedly k tomu, že kritici společenských poměrů byli souhrnně označeni jako „agenti světového komunismu“.⁹¹ Místo snahy o zakotvení demokratických hodnot se stal náhradní ideologií antikomunismus. Prostor pro kritická vystoupení zužovala i velmi dobrá sociální a ekonomická situace, která ostře kontrastovala s hlubokými problémy Německé spolkové republiky.⁹²

Mírové hnutí v Západním Německu zahrnovalo široké spektrum účastníků. Byli to zejména představitelé velkých církví, odborů, Sociálnědemokratická strana Německa⁹³, mládežnické skupiny různého politického smýšlení i jednotlivci vedené pacifistickými a humanistickými důvody. Aktivně se ho účastnilo i mnoho veřejně známých osobností. Jmenujme například atomového fyzika Fridricha von Weizsäckera nebo protestantského kněze Martina Niemölera,⁹⁴ který byl známý svým odporem vůči nacismu. V obou případech ztroskotalo mírové hnutí na tom, že se od něj odtrhly velké organizace a odbory. Hnutí tím ztratilo organizační páteř, ale zbylo po něm mnoho bývalých aktivistů. Ti se stali jakýmsi rezervoárem pro další protestní hnutí. Především

⁹¹ Přestože se skutečně malé množství sovětských agentů v řadách mírových aktivistů nacházelo. Nelze však mluvit o tom, že mírové hnutí vzniklo z podnětu Sovětského svazu.

⁹² PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 37.

⁹³ *Socialdemokratische Partei Deutschland* (SPD)

⁹⁴ Niemöler zprvu nacisty podporoval. Po té se od nacismu odklonil a stal se jeho významným odpůrcem z řad protestantů. Roku 1937 byl uvězněn.

humanisticky a nábožensky orientovaní pacifisté vyvodili závěry ze svých zkušeností s velkými organizacemi a už jim nevěřili.⁹⁵

Ve Francii neměla antimilitaristická ideologie příliš velký vliv. Byla spojována s porážkou od nacistického Německa. Dále pak na zjednodušené dělení národa na „kolaboranty“ a „odbojáře“. K negativnímu pohledu na pacifismus přispívalo také to, že mírové hnutí bylo spojeno s komunistickými stranami, který byly závislé na Sovětském svazu. Avšak u mnoha lidí představoval pacifismus upřímný osobní postoj. Vystupování proti francouzské bezpečnostní politice, především proti vytváření nezávislé jaderné síly, nenacházelo u obyvatelstva přílišný ohlas. I tak dosti omezený vliv zaměřený proti francouzské bezpečnostní politice klesal v průběhu šedesátých let, neboť disponování jadernými zbraněmi bylo všeobecně vnímáno jako atribut nezávislosti země.⁹⁶

Většího ohlasu se dostalo nespokojenosti s vedením vyčerpávajících válek v Indočíně, a především v Alžírsku. Právě v Alžírsku jednali francouzští vojáci s povstalcí s nebyvalou brutalitou. Chování francouzské armády bylo dokonce srovnáváno s chováním nacistického wehrmachtu. Šokovaní mladí francouzští židé se začali dotazovat svých rodičů a obviňovat je, že proti fašismu nedostatečně bojovali.⁹⁷ Odpor proti této zdlouhavé,⁹⁸ nákladné a krvavé válce byl i bojem proti krajně pravicovým silám⁹⁹, které obviňovali vládu Francie ze slabošství a defetismu.¹⁰⁰

Větší vliv než ve Francii mělo mírové hnutí ve Velké Británii. Zde se zformovalo roku 1957 kolem *Kampaně za nukleární odzbrojení*,¹⁰¹ která organizovala každoroční velikonoční pochod z Aldermastonu¹⁰² do Londýna. Proti jadernému zbrojení vystupovali i přední britští intelektuálové v čele s filozofem Bertrendem Russelem,

⁹⁵ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 37-38.

⁹⁶ Tamtéž, s. 38.

⁹⁷ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 55.

⁹⁸ Válka probíhala v letech 1954-1962.

⁹⁹ Nechvalně proslulá teroristická skupina *Organizace tajné armády (Organisation de l'armée secrète – OAS)* spáchala několik bombových útoků a dokonce se pokoušela o zavraždění Charlese de Gaulla.

¹⁰⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 39.

¹⁰¹ Campaign for Nuclear Disarmament (CND)

¹⁰² V Aldemastonu je továrna na výrobu jaderných zbraní. Roku 1968 se dokonce velikonočního pochodu účastnilo až na 300 000 lidí.

který byl ctěn jako duchovní otec nové vlny pacifismu. Počátkem šedesátých let právě Kampaň za jaderné odzbrojení inspirovala i západoněmecké mírové aktivisty. Ti také začali pořádat velikonoční mírové pochody, na kterých požadovali odzbrojení.¹⁰³

¹⁰³ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 38.

3. REKONSTRUKCE STUDENTSÉHO Hnutí

Protestní tendence studentského hnutí gradovaly v průběhu šedesátých let až vyvrcholily v roce 1968. Zároveň stojí za připomenutí, že k eskalaci protestů nedošlo jen v tomto roce, ale mezi léty 1967-1969. Ale byl to rok 1968, který se stal symbolem studentských protestů. K vyhocení nejen studentských protestů v celém západním světě velmi přispěla eskalace války ve Vietnamu. Tzv. ofenzíva *Tet*,¹⁰⁴ zahájená 19. ledna 1968, představovala nejsilnější útok *Národní fronty osvobození*¹⁰⁵ podporované severovietnamskou armádou na Jižní Vietnam. Útoky byly vedeny především na města. V Saigonu bylo zasaženo letiště, prezidentský palác, hlavní sídlo jihovietnamského generálního štábu a americké velvyslanectví. Důležitější než vojenská síla útoku byly jeho psychologické následky. Jednalo se o velmi úspěšný zásah proti jedné z největších mocností na světě. Televize v USA změnila úhel pohledu zpravodajství. Začalo se poukazovat na oběti války, na slabost jihovietnamské vlády a na vysoké ztráty USA. Objevily se pochybnosti o hodnověrnosti tvrzení americké vlády prezidenta Lyndona B. Johnsona, že je schopna v krátké době přivést válku k vítěznému konci, jak prohlašovala ještě na konci roku 1967. Výzkumy veřejného mínění zaznamenaly zlom v názoru na válku. Podíl amerických obyvatel, kteří s válkou souhlasili, klesl do konce února z 51% na 32%. Důvěra v legitimitu války byla otřesena, začalo se uvažovat o možnosti porážky Spojených států.¹⁰⁶

V této kapitole budou přiblíženy události a tendence studentského hnutí šedesátých let v jednotlivých zemích, vyvrcholení protestů a následný útlum a rozpad hnutí.

¹⁰⁴ Vietnamský Nový rok - *Tét*.

¹⁰⁵ *Národní fronta osvobození Jižního Vietnamu (Mặt trận Dân tộc Giải phóng miền Nam Việt Nam)*, též známá jako *Việt Cộng (Vietkong)* byla komunisticky orientovaná povstalecká organizace vedoucí během vietnamské války partyzánský boj proti vládě Vietnamské republiky. Byla podporována a doplňována zbraněmi i vojenskými odborníky z Vietnamské demokratické republiky (sever), ačkoliv většinu jejích stoupců tvořili státní příslušníci Vietnamské republiky (jih).

¹⁰⁶ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 70-71.

3.1 Spojené státy americké

3.1.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

Boj Martina Luthera Kinga proti vietnamské válce se stal ústřední součástí hnutí za občanská práva. Tato válka přispěla značnou měrou k radikalizaci větší části černošských aktivistů. Od poloviny šedesátých let docházelo pravidelně v USA k rasovým bouřím, které spoluvytvářely vyhocenou situaci tehdejší doby. Radikalizace černošského obyvatelstva došla tak daleko, že někteří se dostali až na pozice černošského separatismu.¹⁰⁷

Jádrem studentského hnutí ve Spojených státech se stala organizace *Studenti pro demokratickou společnost*.¹⁰⁸ Založena byla v roce 1962. Zpočátku byla její činnost omezena na univerzitní půdu, ale pole působnosti se jí rozšířilo především pod vlivem vietnamské války. Organizace pomáhala v ghettech vytvářet svépomocné organizace a účastnila se kampaní za občanská práva černošského obyvatelstva. Požadovala odstranit rasovou diskriminaci v autobusech, vlacích, restauracích a požadovala volební právo pro černošské obyvatelstva na jihu USA.¹⁰⁹

Rozhodný obrat ve studentském hnutí nastal roku 1964 na Kolumbijské univerzitě v Berkeley. Zde došlo k první konfrontaci mezi studenty a univerzitou. Na počátku bylo uzavření knižního stánku s literaturou nabízenou hnutím za občanská práva v prostorách univerzity. Univerzitní správa argumentovala technickými důvody, dle nichž nepatří prostor stánků univerzitě, ale městu Berkeley. Zákaz byl vydán, studenti však neuposlechli. Univerzitní správa povolala 1. října 1964 policii, aby odstranila stánek s knihami. Policie jednoho ze studentů zatkla, ale během několika minut zásah vyvolal spontánní reakci kolem stojících studentů. Po té co se pokoušeli policisté zatčeného studenta odvést do auta, studenti vozidlo obstoupili a posadili se na zem. Tím policii

¹⁰⁷ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 40.

¹⁰⁸ *Students for a Democratic Society (SDS)*

¹⁰⁹ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 27-28.

zablokovali. Po 32 hodinách byl zadržený student propuštěn.¹¹⁰ Spor se po té rozšířil o řadu dalších problémů. Včetně otázky všeobecného charakteru univerzity a pravomocí studentů v rámci univerzitní správy. Členové SDS, které na kampusu v Berkeley zastupovala místní organizace, vstupovali do výkonného výboru *Hnutí za svobodu projevu*.¹¹¹ V prosinci 1964 zorganizovalo právě založené Hnutí za svobodu projevu pod vedením Maria Savia a Bettiny Apthekerové obsazení administrativních budov berkeleyjské univerzity. Revolta byla potlačena a na 800 studentů bylo zatčeno. Stala se však podnětem pro budoucí rozvoj radikálního studentského hnutí.¹¹²

K tomuto incidentu se vyjádřil čelní představitel Hnutí za svobodu projevu Mario Savia následovně: „Stejně jako byrokrat ani správní úředník na univerzitě nevěří, že se může stát něco nového. Jeho názor je ahistorický. V září, když jsme chtěli upoutat pozornost této byrokracie, která vydala svévolná nařízení proti svobodnému vyjadřování politického přesvědčení studentů a odmítala o této věci diskutovat, zorganizovali jsme v univerzitních prostorách stávkou vsedě. Seděli jsme kolem policejního vozu, který jsme zadrželi dvaatřicet hodin. Nakonec souhlasila správní byrokracie s jednáním. Avšak místo toho jsme příští pondělí zjistili, že byl podle běžných pravidel jmenován výbor, který měl spor řešit. Náš pokus přesvědčit někoho z aparátu, že se skutečně něco událo, že došlo k něčemu novému, ztroskotal. Byli toho názoru, že jde o věc, která má být projednávána podle normální univerzitní procedury. Totéž platí pro veškerou byrokracii. Byrokrati začínají jako nástroje nebo prostředky k určitým legitimním cílům a končí udržováním vlastní existence. Koncepce byrokratů předpokládá, že historie ve skutečnosti už skončila. Nyní po druhé světové válce se už nemůže nic stát, co by americkou společnost podstatně změnilo. Budeme dělat běžná opatření jako dosud.“¹¹³

Hnutí za svobodu projevu časem rozšířilo své působení i na jiné americké univerzity. Toto hnutí výrazně přesahovalo požadavky svobody projevu.

¹¹⁰ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 28.

¹¹¹ *Free speech movement (FSM)*

¹¹² PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 41.

¹¹³ SAVIO, M. „Konec historie“, in KUBÍČKOVÁ, Miluše, ed. a ŠIKLOVÁ, Jiřina, ed. *Studenti a ideologie na Západě: dokumenty*. Praha: Horizont, 1969, s. 193.

Zpochybňovalo výchovné ideály i způsob vzdělávání. Bojovalo proti univerzitní reformě, která měla za cíl produkci akademicky vzdělaných absolventů, jež by saturovala poptávku po specializovaných odbornících. Dle studentů spolupráce univerzit s vládou, průmyslovými podniky a podnikateli degraduje vzdělání na získávání znalostí pro budoucí zaměstnání. Tato spolupráce znemožňuje kritické myšlení a studenti se stávají snadno manipulovatelnými.¹¹⁴

Protest studentů z Berkeley se dále šířil. Přenesení lokální iniciativy na další univerzity se stalo úkolem SDS, která jako jediná studentská organizace disponovala celonárodní sítí studentských skupin. Její agitace za svobodnou univerzitu ve svobodné společnosti přenášela činnost členů od projektů v městských čtvrtích zpět na univerzitu a umožňovala další nárůst členstva.¹¹⁵ Na Michiganské univerzitě přerušili studenti v březnu 1965 na jeden den výuku a sešli se s některými pedagogy na společném mítinku, kde diskutovali o problémech současné americké zahraniční politiky, především o válce ve Vietnamu. Myšlenka pořádat podobné diskuze¹¹⁶ se dostala i na jiné univerzity.¹¹⁷

K studentským otázkám se vyjadřovala jedna z předních aktivistek z Hnutí za svobodu projevu Bettina Aptheková. Problémy definovala takto: „Pokud studenti a univerzity budou pokračovat ve svém tlaku za svá práva akademicky i politicky a pokud bude dosaženo úspěchů, společnost jako celek se bude demokratizovat. Tento boj je obtížný, poněvadž s pokračujícím tlakem studentů a univerzit vzrůstá i tlak na administrativu. A regentská rada se trpně podvoluje, místo aby hájila posvátná práva univerzity. Je to vysvětlitelné, poněvadž ideologicky často sympatizuje s reakčními politickými silami, vyvíjejícími nátlak na univerzitu... Mnoho lidí si klade vážně otázku, jaké jsou možnosti úspěchu studentského hnutí při existenci universitních správních rad, kontrolovaných finančníky a podnikateli. Nechci vzbuzovat dojem, že vítězství studentů budou snadná, ale ani zbytečný pesimismus není oprávněný. Pesimismus odvádí od boje, a proto by nic nebylo získáno, naopak, došlo by k dalším

¹¹⁴ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 29-30.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 31.

¹¹⁶ Těmto diskuzím se říkalo „*teach-ins*“

¹¹⁷ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 41.

represáliím. Intenzívním politickým bojem lze dosáhnout důležitých úspěchů. V této souvislosti musíme hodnotit výsledky Hnutí za svobodu slova v Berkeley. Na univerzitě v Berkeley existuje mezi studenty a učiteli obecný soulad (konsensus) o pravidlech politické činnosti. Administrativa nemá ovlivňovat obsah projevů. I regenti jsou nuceni přijmout tuto situaci. Ale přesto bylo dosaženo skutečných úspěchů v místním i širším, celostátním měřítku teprve v důsledku činnosti Hnutí za svobodu slova. Studenti dostali podporu na mnoha fakultách a plné moci regentů jsou kritizovány. Celostátní význam iniciativy v Berkeley je zřejmý.¹¹⁸

Pod vlivem nepokojů na kampusu v Berkeley rozvinula a propagovala SDS koncepci „svobodné university“¹¹⁹ jako protiváhu stávající „nesvobodné universitě“. Výuku na těchto svobodných univerzitách mohl vést kdokoli a studenti mohli navštěvovat přednášky na jakékoli na téma, které shledá většina za zajímavé. Svobodné univerzity se tak měly stát místem zkoušení alternativních metod výuky. Měly vést studenty k odpovědnosti při utváření jejich studia a současně vytvářet výchozí bod nového levicového hnutí ve společnosti.¹²⁰ Po celých spojených státech se po vzoru berkeleyské *Free University of California* z roku 1964 vytvářely svobodné univerzity, nazývané též kritické nebo experimentální. Nemělo se na nich pracovat pro učitele, pro systém nebo kvůli zkouškám, ale v zájmu o témata, která by nebyla přednášena abstraktně, nýbrž konkrétně v návaznosti na společenskou realitu. Byla proklamována úzká vazba mezi teorií a praxí a neautoritativní dialektický způsob výuky. Vedle politických témat, jako např. válka ve Vietnamu, boj s chudobou, nové revoluční teorie, boj s rasismem, se v seminářích těchto antiuniverzit diskutovalo také o umění, sexualitě, ekonomii, hudbě nebo psychologii. Tento model napodobili i studenti v západní Evropě.¹²¹

¹¹⁸ APTHEKEROVÁ, M. „Velký obchod a americká univerzita“, in KUBÍČKOVÁ, M., ed. a ŠIKLOVÁ, J., ed. *Studenti a ideologie na Západě: dokumenty*. Praha: Horizont, 1969, s. 202-203.

¹¹⁹ *Free University*

¹²⁰ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 34.

¹²¹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 41-42.

Avšak ne všichni studenti se stavěli k zakládání svobodných univerzit kladně. Citujme názor studenta Harvardské univerzity Stevena Kelmana:¹²² „Hlavní vadou názorů jistých „bojovných“ aktivistů je jejich neschopnost rozlišovat. Dokumentují svou čistotu a nenarušenost tím, že se stejnou horlivostí odsunují každou institucí Ameriky. Všechny spolky, všechny dělnické svazy a všechny univerzity házejí do jednoho reakčního pytle spolu s většinou Američanů, kteří nějak nevyhovují jejich zvláštním požadavkům odcizení a duchu vzpoury. Hlavní problémy společnosti a jejich správné řešení pravděpodobně zná pouze tato malá skupinka radikálních studentů spolu s některými extremistickými spojenci mimo univerzitu. Každý další, od extrémní pravice k liberálům a socialistické levici, je zařazen do jedné nediferencované masy. A tohle je špatná sociologie. Je skutečností, že nejúspěšnější radikálové a reformátoři jsou ti, kteří vidí bez ideologických klapek a bez dogmat. Nihilistická kritika „bojovníků“ vede pouze k zoufalým gestům, k pseudoaktivistickým postojům, jako třeba k pokusu o obklíčení Pentagonu nebo o umlčení úředníků hájících svou politiku. Konstruktivní přístup k politické akci na druhé straně uznává, že jisté instituce mají svou cenu a že jisté síly ve společnosti dávají naději na změnu směrem k větší společenské spravedlnosti. Volba nabídnutá radikálním studentským intelektuálům ve Spojených státech je v tomto směru podobná jako volba jejich partnerů v rozvojových zemích. V obou případech lze odepsat celou společnost jako nenapravitelně konzervativní, zaostalou nebo předurčenou ke zkáze. Tento názor vede přímo k zoufalství a k útěku od užitečných akcí a odpovědnosti. Chci tu vystoupit na obhajobu něčeho, co zní studentským radikálům v dnešní Americe velmi podezřele: je to návrh, aby se uznalo, že americká univerzita je v celku docela dobrá instituce v americké společnosti. Při čtení drsných a přehnaných obrazů hrůzy, jak je malují někteří aktivisté, máme dojem, že univerzita je dokonale zkorumpovaná továrna na „vědu“. Podle jejich názoru pěstuje univerzita pouze velmi úzkou a nezávaznou specializaci, je neosobní a přečpaná počítači a zkouškami a způsob studia odlidšťují studenty. Je na čase, aby štěrbiný rétorické zdi propustily několik faktů, odporujících tomuto názoru. Zatímco žádná radikální skupina – ať už jsou to příslušníci Nové levice, demokratičtí socialisté, komunisté nebo maoisté – nemá nikde v Americe masovou základnu, jejich reprezentantům se ve studentském společenství dostává plné organizační a politické

¹²² Steven Kelman se zabýval hlavně problémy rozvojových zemí. Psal články do časopisů *Harper's*, *The New Leader*, a *The American Scholar*. K nové levici byl kritický.

svobody na většině univerzit. Odbočky sdružení Studenti pro demokratickou společnost (SDS), největší studentské skupiny Nové levice v Americe, existují na více než stovce univerzit. Studentské spolky příslušníků menších levicových skupin včetně maoistické Pokrokové strany práce vyvíjejí činnost v mnoha kolejích. Na většině univerzit mají úplnou svobodu studentské radikálové nejenom v hlásání svých názorů, ale jejich mínění se dostává často více publikačních možností, než je k tomu opravňuje jejich celkový číselný poměr k ostatním studentům. V loňském roce věnoval oficiální studentský časopis The Harvard Crimson celé stránky dlouhé debatě mezi členy mládežnické organizace komunistické strany a Pokrokové strany – obě z bostonské univerzity – o „správném“ stanovisku k odkladu vojenské služby studentů. Tyto dvě skupiny mají však jedna deset a druhá pět členů! Mohou si těžko stěžovat na omezení své svobody slova nebo svého využívání tisku. Pokus učinit univerzitu hlavním terčem radikálních aktivit nebyl myslím dobře promyšlen. Neboť horší než takové úsilí je představa, kterou mají někteří bojovníci o univerzitě, jakou by rádi viděli. Uvnitř SDS existuje trend, který zdůraznily události posledních tří let v Berkeley a který znamená, že hlavní skupina se snaží zpolitizovat univerzitu a proměnit ji především v náborové středisko a bitevní pole různých politických sil, usilujících o nadvládu.“¹²³

Od myšlenky nenásilí a integrace černochů do americké společnosti ke konceptu *černé moci*¹²⁴ se v roce 1966 přiklonila nejvýznamnější černošská organizace *Studentský koordináční výbor nenásilného odporu*.¹²⁵ Organizaci vedl od téhož roku Stokely Carmichael a podnítil přechod k militarizaci.¹²⁶ Změnou strategie výboru došlo k proměně mladého černošského obyvatelstva. Označovali se jako „kolonizovaný národ“ v USA a vytvářeli „černošský nacionalismus“, na jehož základě omezovali spolupráci s bělošským obyvatelstvem. Byly tím poškozeny i projekty v ghettech, na kterých SNCC spolupracoval společně s SDS. Strategie konfrontace, kterou podporovala SNCC a *Strana černých panterů*¹²⁷ uskutečňovaná při povstání v ghettech

¹²³ KELMAN, S. „Částečně skeptický pohled“, in KUBÍČKOVÁ, M., ed. a ŠIKLOVÁ, J., ed. *Studenti a ideologie na Západě: dokumenty*. Praha: Horizont, 1969, s. 169-170.

¹²⁴ *Black power*

¹²⁵ *Nonviolent Coordinating Committee* (SNCC), byl založen roku 1960

¹²⁶ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v sedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 42.

¹²⁷ *Black Panther Party*, Strana černých panterů byla afroamerická revolučně levicová organizace, která působila ve Spojených státech od roku 1966 až do roku 1982. Podařilo se jí získat národní a mezinárodní

v létě 1967, a studentské nepokoje, ke kterým docházelo téměř na všech univerzitách, vedlo uvnitř SDS k polarizaci.¹²⁸ K tématu se vyjádřila výstižně filozofka Hannah Arendtová ve své knize *O násilí*: „Zatímco bojkoty, obsazování veřejných míst a demonstrace byly úspěšné při odstraňování diskriminačních předpisů a zákonů na Jihu, ukázaly se jako zcela neúspěšné a začaly mít opačný účinek ve velkých městských aglomeracích – v případě střetu základních potřeb černošských ghett a životně důležitých zájmů bělošských skupin s nízkými příjmy, týkajících se bytového problému a vzdělání. Vše, co mohl tento druh akcí dokázat a co skutečně dokázal, bylo, že přenesl daný problém do života veřejnosti, na ulici, kde se nebezpečně projevila základní nesmiřitelnost zájmů.“¹²⁹

Vietnamská válka zmobilizovala mnoho nečinných studentů, kteří se vrhli do protestních akcí. Mnozí před odvodem utekly do Švédska a Kanady. Byli i tací co pálili své povolávací rozkazy. V říjnu 1967 se uskutečnil tzv. Pochod na Pentagon.¹³⁰ Po shromáždění u Lincolnova památníku se část demonstrantů přesunula k budově ministerstva obrany, které byla střežena kordónem policistů a vojáků. Před budovou Pentagonu demonstrovali především studenti, hippies, zástupkyně organizace *Ženské hnutí za mír*¹³¹ a intelektuálkové.¹³² Jednomu bojovnému oddílu SDS se dokonce podařilo proniknout do Pentagonu vedlejším vchodem. Stáhli americkou vlajku ze stožáru a poté byli zatčeni. Vojákům střežící Pentagon vkládali hippies do hlavní zbraní květiny.¹³³ Uplynulo jeden a půl dne, než se vojákům podařilo obležení násilně rozehnat. Zvláště ostře zasahovali vojáci proti ženám. Demonstrace se účastnilo mezi 75 000 až 90 000 aktivistů.¹³⁴

Pochod na Pentagon popsal ve své knize *Armády noci* významný americký spisovatel Norman Mailer, který se této protiválečné demonstrace sám zúčastnil.

proslulost díky své účasti v americké politice v šedesátých a sedmdesátých letech. Skupina byla známa provokativní rétorikou a militantními postoji.

¹²⁸ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 60.

¹²⁹ ARENDTOVÁ, H. *O Násilí*. Praha: OIKOYMENH, 2004, s. 56.

¹³⁰ Pentagon je budovou, ve které sídlí ministerstva obrany USA.

¹³¹ *Woman Strike for Peace*

¹³² Např. Dave Delliger, Benjamin Spock, Noam Chomsky a Norman Mailer.

¹³³ Viz. fotografie v příloze B.

¹³⁴ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 62-63.

V závěru knihy popisuje agresivitu vojáků střežící Pentagon: „Podle očitých svědectví se brutalita neprojevovala nijak bezvýznamně, a dvojnásob odpuzovala proto, že ji podporoval právně formalistický aparát. Řada vojáků dusala vpřed, dokud nenarazila na sedící demonstranty, načež do nich začala vrážet špičkami bot, takže jim pak lidé seděli vlastně na nohou (neboli řečeno *právníckou* mluvou, bránili jim ve výkonu služby). Mezi rozkročené nohy vojáků se pak znovu vrhali federální policisté a z řady si vytáhli někoho z demonstrujících; toho (nebo tu) potom zbili a odtransportovali pryč. Odvíjely se tu tiché, extatické scény provázené dušenými kletbami, tmou probleskovala louč velice, velice neveselé nálady těch nejžhavějších vlasteneckých srdcí – pokud šlo o federály a vojáky, měli teď nepřítel konečně před sebou, měli tu všechny ty židovské ženské s jejich zkorumpovanou, právně zakotvenou morální omáčkou, která dokáže jen špinit jméno národa a proklínat hroby vojáků, takových vojáků, jako byli oni, až na to, že tamti padli ve Vietnamu, ano mlátili do nich dál, brali jednoho po druhém, a hlavně si vybírali ženy, ženy nad muži převažovaly. Zde předkládáme nanejvýš krutý popis jednoho takového zbytí, svědectví Harveye Mayese z katedry angličtiny na Hunterově univerzitě.

Byl tam jeden voják, který, aby to dívce, sedící mu u nohou, co nejvíce znepríjemnil, rozléval po zemi vodu ze své polní láhve. Proklela ho – podle mě nemohla dělat nic jiného – a posunula se o kousek dál. Ztratila při tom rovnováhu a ramenem vrazila do pušky u vojákova boku. Voják pušku zvedl a pažbou dívce uštědřil tvrdou ráno do nohy. Dívka se snažila ucouvnout, ale nebyla dosti rychlá, aby unikla pendreku vojáka, který vyrazil zpoza svého kolegy. Ten ji jím nejméně čtyřikrát vši silou udeřil a pak, když ležela na zemi a pažemi si kryla hlavu, jí jej jako meč vrazil mezi rukama přímo do obličeje. Objevili se dva další vojáci a začali dívku vléci směrem k Pentagonu Dívka se stočila tak, že jsme jí mohli vidět do obličeje. Žádný obličej tam ale nebyl: spatřili jsme pouze živé maso a krev. Neviděli jsme ani, jestli pláče – oči měla plné krve, která jí prýštila z hlavy. Zvracela, a i to byla krev. Pak s ní spěchali pryč.“¹³⁵

Protestní hnutí zrozené v šedesátých letech v USA nezůstalo omezeno jen na zemi svého původu, ale ve druhé polovině šedesátých let se dostalo i do ostatních západních

¹³⁵ MAILER, N. *Armády noci: historie jako román, román jako historie*. Plzeň: Mustang, 1995, s. 287-288.

států. Mladí lidé nebyli sice bezprostředně ohroženi¹³⁶ odvodem do vietnamské války. Tato válka však pro ně představovala velký etický problém a hrozbu pro mír na celém světě. Také podmínky na univerzitách ne zcela odpovídají jejich představám. V každé zemi mělo studentské hnutí svá místní specifika. Společensko-historickým vývojem byla silnější marxistická tradice a tradice dělnického hnutí v západní Evropě než v USA, ale nebyl zde však silný rasový problém. Přesto však toto hnutí představovalo jednotný celek.¹³⁷

3.1.2 Vyrcholení protestů v roce 1968

Stupňující radikalizace se projevovala zákonitě na univerzitách. Na protest proti rozhodnutí rektora Kolumbijské univerzity v Berkeley strhnout černošskou kolonii, skupina radikálních studentů obsadila a vyplenila v dubnu několik univerzitních budov. Po následném zásahu policie byla uplatněna nesmyslná tvrdost i vůči nezúčastněným studentům. Zbytečné násilí zaktivizovalo i studenty stojící doposud stranou. Také oni se přidali ke stávce, která přerušila výuku na celý semestr. K podobným střetům došlo na jaře i na jiných univerzitách.¹³⁸

Mohutná vlna rasových protestů propukla po zavraždění Martina Luthera Kinga 4. dubna 1968.¹³⁹ V dubnu po atentátu proběhla v Chicagu protiválečná demonstrace. Radikálové z řad černých panterů, SDS a *yippies*,¹⁴⁰ vyprovokovali střet s Národní gardou a policií.¹⁴¹ Starosta Chicaga Richard J. Daley vydal nařízení ke střelbě do drancujících demonstrantů. V ulicích Chicaga došlo k pouliční bitvě, která si vyžádala desítky mrtvých. Po zákroku Národní gardy a policie se obětí zákroku stala i řada novinářů, kameramanů a fotografů. Avšak mnoho obyvatel spojených států souhlasilo

¹³⁶ Až na Austrálii.

¹³⁷ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 42.

¹³⁸ Tamtéž, s. 51.

¹³⁹ Viz. fotografie příloha C.

¹⁴⁰ Jméno získali podle *Young International Party (Mezinárodní strany mládeže)*. Jednalo se o odnož Hnutí za svobodu projevu.

¹⁴¹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 52.

s tvrdým zásahem proti demonstrantům. Americká veřejnost již byla unavena neustálými nepokoji.¹⁴²

3.2 Spolková republika Německo

3.2.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

Ve srovnání se Spojenými státy, kde byla mladistvá osobnost Johna F. Kennedyho symbolem nových, modernistických tendencí, se ale politická atmosféra v západním Německu vyznačovala až do poloviny šedesátých let jistou strnulostí. Ta byla zapříčiněna dlouhým čtrnáctiletým obdobím, kdy byl u moci Konrad Adenauer. Vládla zde Křesťanskodemokratická unie¹⁴³ a nově se formující Sociálnědemokratická strana¹⁴⁴ zůstala v první polovině šedesátých let v nevýrazné opozici.¹⁴⁵

Adenauer rezignoval na post kancléře v roce 1963. Za křesťanskodemokratické vlády Ludwiga Erharda zažívalo západní Německo nebývalou prosperitu. Nezaměstnanost dosáhla rekordně nízké úrovně. Tato období však netrvalo věčně. Již v druhé polovině Erhardovi vlády se začala projevovat mírná recese. Po Ludwigu Erhartovi se stal roku 1966 novým kancléřem Kurt Georg Kiesinger.¹⁴⁶ Za jeho vlády byla vytvořena velká koalice mezi jeho stranou CDU a SPD. Hlavní ambicí vlády sestavené Kiesingerem bylo překonání hospodářské krize. Za tímto účelem se jeho kabinet snažil zasahovat do ekonomiky. Spolupracoval s odbory, zavedl sociální zákonodárství, která občanům SRN zaručovalo sociální jistoty. Na poli hospodářské politiky byla velká koalice hodnocena úspěšně. Reformní snahy vlády a modernizace mělo ohlas u západoněmecké populace. Ne všichni však vnímali toto pozitivně. Jednalo se především o příslušníky levice, levicové intelektuály a radikalizující se studentstvo. Tyto skupiny napadaly „zdánlivost demokracie“. V centru kritiky přitom stála

¹⁴² GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 93.

¹⁴³ *Christlich Demokratische Union Deutschlands* (CDU)

¹⁴⁴ *Sozialdemokratische Partei Deutschlands* (SPD)

¹⁴⁵ DAŇKOVÁ, Š. *RAF – Frakce Rudé armády: tři generace teroristů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 11.

¹⁴⁶ Kvůli svému působení v NSDAP byl levicovými politiky vnímán negativně.

skutečnost, že vytvořením velké koalice byla de facto vyřazena z diskuze mimoparlamentní opozice. Rostla také deziluze ze sociálnědemokratické strany, která opustila ideály marxismu a mírového hnutí. Ztráta funkčnosti zastupitelských orgánů vedla část veřejnosti k tomu, že viděla možnost prosazení svých požadavků jedině prostřednictvím mimoparlamentní činnosti. Když v prosinci 1966 požadoval Rudi Dutschke¹⁴⁷ na demonstraci v západním Berlíně vytvoření *Mimoparlamentní opozice*,¹⁴⁸ získalo hnutí název, kterým ho nadále označovali jeho protivníci i stoupenci. Mnohé studentské i jiné většinou levicové organizace se tak po roce 1966 chápaly jako součást Mimoparlamentní opozice, která v sobě sdružovala mnoho ideových proudů. Stala se platformou jak pro opozici proti nouzovým zákonům, tak mírové hnutí i boj za reformu školského systému.¹⁴⁹

Jako jedna z příčin negativního hospodářského vývoje byla spatřována prohlubující se krize školství. Diskuze o reformě školské soustavy probíhaly prakticky nepřetržitě od konce 2. světové války. Právě doba nacistického Německa se stala v poválečném tabu nejen v rodinách, ale i ve školách a jinde na veřejnosti. Pochybnosti o morálním kreditu rodičů ještě více podporovali generační konflikt. Po válce bylo při budování nového státu potřeba využít znalostí mnoha odborníků, kteří větší či menší mírou spolupracovali s nacismem. Tak byl proces denacifikace ve skutečnosti zastaven rozpoutáním studené války. Působnost některých prominentních členů nacistické strany v politických a hospodářských funkcích utvrzovala radikální aktivisty, aby považovali tento režim za „kvazifašistický“.¹⁵⁰

Nedůvěru vůči establishmentu prohloubila aféra kolem deníku *Der Spiegel*.¹⁵¹ Tento německý zpravodajský týdeník otiskl v době probíhající kubánské raketové

¹⁴⁷ Rudi Dutschke (vlastním jménem Alfred Willi Rudolf Dutschke) byl nejznámější vůdce západoněmeckého studentského hnutí. Od poloviny šedesátých let činný v *Socialistickém svazu německého studentstva* (SDS). Byl kritikem nejen monopolního kapitalismu, ale i sovětské diktatury. Na jaře roku 1968 navštívil Prahu, kde vedl debatu s československými studenty.

¹⁴⁸ *Außerparlamentarische Opposition* (APO)

¹⁴⁹ DAŇKOVÁ, Š. *RAF – Frakce Rudé armády: tři generace teroristů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 12-13; PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 43.

¹⁵⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 43.

¹⁵¹ Významný investigativní týdeník vydávaný v Hamburku.

krize¹⁵² článek obsahující podrobnou vojensko-politickou analýzu o cvičení NATO „Fallex 12“. Z textu vyplývalo, že bundeswehr¹⁵³ je i sedm let od znovuvybudování západoněmecké armády nedostatečně připraven na případný jaderný útok. O dva týdny později následovalo zatčení vydavatele a šéfredaktora časopisu Rudolfa Augsteina a autora článku Conrada Ahlerse. Policie dokonce vnikla do redakčních prostor v Hamburku a Bonnu. Oba zatčení obvinila z vlastizrady, která jim nebyla před soudem prokázána. V důsledku aféry musel odstoupit spolkový ministr obrany Franz Josef Strauß, který svůj podíl na celé záležitosti přiznal. Aféra Spiegel hrála důležitou roli pro formující se povědomí společnosti o takových otázkách jako svoboda slova a demokracie.¹⁵⁴

Také ve Spolkové republice sehrálo studentstvo rozhodující úlohu v protestním hnutí. Vůdčí úlohu v západoněmecké hnutí sehrál *Socialistický svaz německého studentstva*,¹⁵⁵ který vznikl roku 1946 v rámci sociálnědemokratické strany. V roce 1960 mu SPD pozastavila finanční podporu. Členství ve svazu bylo o rok později označené za neslučitelné s členstvím v SPD. Tak vyvrcholil rozkol mezi oběma organizacemi, protože SDS se posouval stále více nalevo. Dokonce pro některé lidi se stala Mimoparlamentní opozice a SDS téměř synonyma.¹⁵⁶

Protestní hnutí bylo zpočátku omezeno na Západní Berlín. Příčinou byla specifická ostrovní poloha rozděleného města,¹⁵⁷ relativně vysoký počet studentů, kteří chtěli uniknout rodičovské kontrole či vojenské službě, dále sociální výhody a levné bydlení. Naopak tíživě působila dusná atmosféra Západního Berlína ležící uprostřed nepřátelské země. Hlavní důraz se kladl na zachování klidu a obranu před komunismem. V roce 1948 zde byla založena Svobodná univerzita¹⁵⁸ jako antipod

¹⁵² Politická krize mezinárodního charakteru. Hrozilo, že přeroste v jaderný konflikt. Vypukla v roce 1962 v důsledku rozmístění sovětských raket středního doletu na Kubě.

¹⁵³ *Spolková obrana, ozbrojené síly SRN.*

¹⁵⁴ DAŇKOVÁ, Š. *RAF – Frakce Rudé armády: tři generace teroristů.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 17; GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 64; PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století.* Praha: Prostor, 2008, s. 47.

¹⁵⁵ *Sozialistischer Deutscher Studentenbund (SDS).*

¹⁵⁶ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století.* Praha: Prostor, 2008, s. 45.

¹⁵⁷ Berlínská zeď byla postavena 13. srpna 1961.

¹⁵⁸ *Freie Universität Berlin*

východoberlínské Humboldtovy univerzity¹⁵⁹. Nejprve byli studenti zastoupeni ve všech orgánech akademické samosprávy, což nemělo obdobu na žádné jiné západoněmecké univerzitě. Časem se však Svobodná univerzita začala stále více podobat svou strukturou jiným západoněmeckým univerzitám, což vyvolávalo nespokojenost studentů. V roce 1964 se podařilo SDS ovládnout akademickou studentskou radu Svobodné univerzity. Téhož roku došlo k prvním potyčkám mezi studenty a policií v souvislosti s návštěvou konžského premiéra Moise Thombeho. K prvního konfliktu s vedením univerzity došlo v roce 1965, když chtěl její rektor zabránit, aby se novinář Erich Kuby zúčastnil pódiové diskuze k dvacátému výročí konce 2. světové války. Důvodem byly jeho dřívější politické projevy. Protesty pokračovaly za použití nových protestních technik, které byly inspirovány berkeleyským vzorem. Podobně jako v Berkeley studenti usilují o univerzitu jako místo chráněné pro politické akce. V únoru 1966 se okolo dvou tisíc osob účastnilo demonstrace proti vietnamské válce. Protesty se pak obrátily proti americké armádě.¹⁶⁰

V průběhu roku 1967 docházelo v Západním Berlíně k zakládání revolučních komun. Byly založeny *Komuna 1*¹⁶¹ a *Komuna 2*.¹⁶² Zejména Komuna I byla velmi sledována médii pro svojí radikálnost. Palcové titulky si vysloužila pudinkovým atentátem na amerického viceprezidenta Huberta Humphreyho Komuna 2 byla zaměřená více na alternativní projekty. Později byla založena tzv. *Wielandkomunne*, ve která bujela kriminalita, distribuce drog a volná sexualita.¹⁶³

Události dostali spád 1. června 1967. Tehdy navštívil íránský šáh Réza Páhlaví Západní Berlín. Pro radikální studenty představoval tento politik symbol politického útlaku a represí íránského režimu vůči veškerým projevům tamní opozice. Otevřený dopis adresovaný šáhově ženě Farah Dibě, který vyjadřoval názor radikální levice,

¹⁵⁹ *Humboldt-Universität zu Berlin*

¹⁶⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 45-46.

¹⁶¹ *Komunne I*, o vstupu do ní uvažoval také Rudi Dutschke.

¹⁶² *Komunne 2*

¹⁶³ Z prostředí Komuny I a Wielandkomunne vzešla teroristická skupina *Tupamaros Westberlin*. VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 157-159, 234.

uveřejnila novinářka Ulrike Meinhofová¹⁶⁴ v časopise *Konkret*:¹⁶⁵ „Říkáte: ‚Léto v Íránu je velmi horké, a tak jako většina Peršanů odjíždím i já s rodinou na perskou riviéru na pobřeží Kaspického moře.‘ Jako většina Peršanů – nepřeháníte poněkud? Většina Peršanů jsou rolníci s ročním příjmem menším než sto dolarů. A většině perských žen každé druhé dítě – padesát ze sta – umírá hladu, bídou, nemocemi. A děti, které ve čtrnáctihodinových pracovních šichtách vážou koberce, ty taky jezdí v létě – tedy většina z nich – na perskou riviéru ke Kaspickému moři? Nechceme Vás urazit. Ale taky si nepřejeme, aby byla německá veřejnost urážena takovými příspěvky, jako byl ten váš v *Neue Revue*. S úctou Ulrike Meinhofová.“¹⁶⁶ Proti šáhově přijetí protestovala konfederace íránských studentů. Po té co neuspěla s žádostí o zrušení šáhovy návštěvy, obrátila se na západoněmecké kolegy. Pod záštitou akademické studentské rady bylo na Svobodné univerzitě uspořádáno fórum o íránském režimu. Následující den byl velmi zásadní pro západoněmecké protestní hnutí. 2. června 1967 se šáhovi odpůrci shromáždili před sídlem vlády Západního Berlína, kde šáha a jeho manželku přivítali pískotem. Demonstranti byli napadeni početně silnějšími šáhovými stoupenci, kteří je tloukli železnými a dřevěnými tyčemi, za nečinného přihlížení policie. Pobouření demonstranti se pak přesunuli před budovu Německé opery, kde měl íránský pár shlédnout představení Mozartovy Kouzelné flétny. Před operou létala vzduchem rajčata, vajíčka, petardy a dokonce i kameny. Ve chvíli, kdy se zdálo, že je po všem, brutálně zasáhla policie. Snažila se dav rozehnat. V jedné boční ulici dokonce policista Karl-Heinz Kurras zastřelil šestadvacetiletého studenta Benna Ohnesorga.¹⁶⁷

Smrt Benna Ohnesorga¹⁶⁸ vyvolala mezi studenty paniku, zděšení a vztek. Politická západoberlínská reprezentace dávala smrt za vinu studentům. Policista Karl-Heinz, byl následně zproštěn obvinění z vraždy. Pro mladou generaci to znamenalo vyvrcholení represivního přístupu státu. Ohnesorgova smrt tak vyvolala obrovskou vlnu

¹⁶⁴ Ulrike Meinhofová byla respektovaná novinářka. Později členka ultralevicové teroristické organizace *Frakce Rudé armády* (*Rote Armee Fraktion* – RAF)

¹⁶⁵ Levicový časopis nakloněný studentskému hnutí.

¹⁶⁶ AUST, S. *Baader Meinhof Komplex: frakce Rudé armády 1970-1977*. Praha: Knižní klub, 2010, s. 27.

¹⁶⁷ DAŇKOVÁ, Š. *RAF – Frakce Rudé armády: tři generace teroristů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 16-17; PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 47.

¹⁶⁸ Viz. fotografie příloha E.

solidarity po celém Západním Německu.¹⁶⁹ Zástupci SDS, ale i profesoři chápali tyto události jako projev uplatňování zákonů pro případ nouzového stavu ještě úřad jejich schválením. Obrátilo to jejich pozornost na zabránění schválení těchto zákonů v parlamentu, jak je navrhla velká koalice. Střelba před Německou operou byla považována za vyvrcholení politiky, jenž se snažila o vyloučení menšin a nonkonformních jedinců ze společnosti.¹⁷⁰

Rudi Dutschke popsal pohyb ve společnosti ve své stati *Dějinné podmínky internacionálního emancipačního boje*: „Historickou úlohou pozdního kapitalismu je proměnit masy ve funkčně reagující kolektiv v zájmu vládnoucí vrstvy, udržovat masy neustále v použitelném stavu k vojenským i civilním účelům. A právě tento rozhodující úkol může být ve Spolkové republice stále obtížněji plněn. Přechodné kulturně revoluční období, které po červnu 1967 mobilizovalo relevantní vrstvy uvnitř i mimo universitu, dávno ještě není uzavřeno, mohlo by být „ukončeno“ pouze masívním a brutálním použitím všech prostředků represe.“¹⁷¹

Události 2. června bezprostředně ovlivnily dva další projekty. Založení *Kritické univerzity*¹⁷² v Berlíně a celostátní kampaň proti koncernu Axela Springera.¹⁷³ Kritická univerzita byla založena s cílem vytvořit alternativu k běžné vědecké činnosti a měla být nejen fórem pro kritiku situace na univerzitách a studijní reformy, nýbrž měla studenty připravovat na jejich úlohu a působení jako kritické inteligence v praxi budoucího zaměstnání. Dutschke označoval Kritickou univerzitu za „bojový nástroj k mobilizaci většiny“. Kurzy byly pojímány částečně jako doplňky k oficiálním přednáškám a seminářům. Působila v nich SDS, která se snažila o demokratizaci univerzit a celé společnosti. Memorandum SDS požadovalo zavedení třetinové parity ve vysokoškolských orgánech. Pod záštitou Kritické univerzity mezi sebou soupeřily dvě odlišné koncepce. První byla demokratizace prostřednictvím podílu na moci a druhá

¹⁶⁹ Teroristická skupina *Hnutí 2. Června (Bewegung 2. Juni)* se pojmenovala podle data zastřelení Ohnesorga. Byla aktivní mezi léty 1971-1980.

¹⁷⁰ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 64; PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 47.

¹⁷¹ DUTSCHKE, R. „*Dějinné podmínky internacionálního emancipačního boje*“, in KUBÍČKOVÁ, M., ed. a ŠIKLOVÁ, J., ed. *Studenti a ideologie na Západě: dokumenty*. Praha: Horizont, 1969, s. 165.

¹⁷² *Die kritische Universität*

¹⁷³ Tento tiskový koncern ovládal přes třetinu západoněmeckého tisku.

požadovala budování protimoci. Heslo o tzv. „Dlouhém pochodu“ zahrnovalo obě strategie, která neměla za cíl pouze rozšiřování práv při rozhodování v rámci stávajících institucí, ale jejím záměrem bylo spíše vytvořit protimoci mimo stávající instituce. K tomu daly podnět „radikální menšiny“ porušováním předpisů. Tyto radikální menšiny přestavovaly svým nekonformním jednáním předpoklad pro transformaci společnosti. V rámci Kritické univerzity měl Dutschke plán „semináře o třetím světě“, který zahrnoval vedle úvodu do funkčních mechanismů společnosti a politiky i zřízení ilegálního radiového vysílání, jež mělo oslovit americké vojáky se sklonem k dezerci. V rámci tohoto semináře mělo dojít i k cestě na Kubu, ale plán však ztroskotal, kvůli odmítnutí kubánských úřadů povolit studentům vstup do země.¹⁷⁴

3.2.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968

Atentát na Benna Ohnesorga vyvolal radikalizaci studentů. Zřetelný byl především posun ke vztahu k násilí. Jedna z hlavních otázek řešených SDS byl právě problém legitimitnosti použití násilí v boji proti státní moci. Otázka byla zatím vyřešena kompromisem. Násilí proti věcem, nikoli proti lidem. V tomto okamžiku se násilí dalo stěží udržet ve vymezené hranici. Taktéž praktiky „omezeného porušování zákonů“ nebo „propagace činem“, které měly provokovat státní moc, aby ukázala svou pravou, tedy brutální podobu.¹⁷⁵

V souvislosti s vyhrocenou vietnamskou válkou se konal 17. a 18. února v Berlíně Mezinárodní kongres o Vietnamu. Účastnilo se ho jedenáct studentských a levicových skupin. Na kongresu, který se konal v obrovské aule Svobodné univerzity, se sešli studenti z Německa, Francie, Itálie, Řecka, Skandinávie a dalších zemí. Tisíce těch, kteří se do auly nevešly, zasedli v dalších dvou velkých aulách. Mnoho zahraničních účastníků Dutschke a lidé kolem něj uchvátili, protože patřili k výborným taktikům podobných akcí a především demonstrací. Řečníci zdůrazňovali solidaritu s Národní frontou osvobození a obecně osvobozeneckého hnutí třetího světa. Rudi Dutschke zde

¹⁷⁴ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 67.

¹⁷⁵ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 52.

v projevu kritizoval americký imperialismus a vyzýval k vytváření radikální mimoparlamentní opozice, jež měla sjednotit jednotlivce ze všech oblastí společnosti. V projevu vylíčil paralely mezi osvobozeneckým bojem Vietnamců a svržením třídního systému. Škála řečníků sahala od Dutschkeho přes vůdce ostatních hnutí až k dramatikovi Peteru Weissovi, z jehož díla *Marat/Sade* citovali studenti po celém světě. Setkání se zúčastnili i dva černošští veteráni z Vietnamu.¹⁷⁶

Významný mezník od nenásilných studentských demonstrací představuje 2. duben. Pomocí zápalných bomb zaútočila skupina radikálů na dva obchodní domy ve Frankfurtu nad Mohanem. Škody byly vyčísleny na zhruba dva a čtvrt milionu marek. Za přípravu a provedení útoku byli odsouzeni Andreas Baader, Gudrun Ensslinová, Thorwald Proll a Horst Söhnlein.¹⁷⁷ Ensslinová později poznamenala, že útok provedli na protest proti letargii, s níž lidé přistupovali k válce ve Vietnamu.¹⁷⁸

K dalšímu výbuchu násilí dal podnět atentát na Rudiho Dutschkeho v Západním Berlíně. Dne 11. dubna byl Dutschke třemi výstřely těžce zraněn. Jednalo se o první pokus o politickou vraždu v Německu od pádu třetí říše. Útok provedl Josef Bauchmann, který po zatčení policií argumentoval, že slyšel o vraždě Martina Luthera Kinga, a protože nesnášel komunisty, cítil potřebu Dutschkeho zabít. Byl čtenářem nenávislného a štvavého pravicového deníku *Bild Zeitung*, který vlastnil Axel Springer, nejmočnější tiskový magnát ve Spolkové republice. Jeho noviny podporovaly americkou politiku a jízlivostí napadaly levicové hnutí. Útoky proti levici oceňovaly a dokonce k nim i vybízely.¹⁷⁹ Zloba radikálních studentů se tak obrátila především proti budovám Springerova koncernu. V Berlíně došlo ke konfliktům protestujících a policistů před Springerovou budovou a v Mnichově se studenti pokusili obsadit budovu téhož koncernu. Protestující se objevili také před dalšími Springerovými budovami v New Yorku, Londýně a Paříži. Vyvrcholily tak protesty proti tomuto tiskovému molochu, který ohrožoval podle mínění mnohých jeho kritiků základní občanské

¹⁷⁶ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 71-72; KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 175-177.

¹⁷⁷ Již zde se formovaly základy teroristické skupiny Frakce rudé armády (RAF).

¹⁷⁸ DAŇKOVÁ, Š. *RAF – Frakce Rudé armády: tři generace teroristů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 22.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 22; KURLANSKY, M. :*1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 180-181.

svobody tím, že vlastnil velkou část západoněmeckého tisku, a tak ovlivňoval veřejné mínění.¹⁸⁰

Po atentátu na Dutschkeho propukly bouře o velikonočních svátcích. Během nepokojů zahynuli po zásahu předmětů vržených studenty fotograf agentury *Associated Press* a jeden student. Dalších několik stovek účastníků bylo zraněno. Mezi aktivisty se pohybovali i policejní agenti provokatéři. Několik set protestujících policie zatkla. Jednalo se o nejhorší pouliční nepokoje v Německu od nástupu Hitlera k moci. Většina západních Němců si pamatovala na následky politické nestability, a proto násilí v ulicích neschvalovala. Proti násilí dokonce vystupovali i někteří studenti.¹⁸¹ Sympatie ovšem hnutí ztratilo i u kritické části veřejnosti, která mu dříve vyjadřovala podporu. V důsledku rostoucí intolerance stoupenců protestního hnutí se s ním rozešli Theodor W. Adorno a Jürgen Habermas, který ho pro jeho totalitární tendence dokonce neváhal označit za „levý fašismus“. V prosinci studenti dokonce obsadili Sociologický seminář univerzity ve Frankfurtu a přejmenovali ho na Spartakův seminář.¹⁸² Adorno povolal policii poté, co studenti neuposlechli výzvy profesorů, aby seminář opustili. U mnoha lidí vyvolávalo jednání militantních aktivistů protestního hnutí asociaci na nacistickou éru a oddíly SA.¹⁸³

Zesílená izolace hnutí, které nad rozdíl od Francie nebo Itálie výrazně nepřekročilo úzkou sociální bázi kritické inteligence a studentstva, se projevila v době schvalování nouzových zákonů v květnu 1968. V té době probíhala květnová krize ve Francii. Zatímco odpůrci nouzových zákonů v rámci mimoparlamentní opozice uskutečnili „hvězdicový pochod“ do Bonnu, při kterém dosáhla opozice vrcholu své masové mobilizace, nezávisle na ní zorganizoval Německý odborový svaz paralelně probíhající odborářské akce. Přes mohutnou stávkovou vlnu a barikády v ulicích byly nouzové zákony ještě téhož měsíce ústavní většinou schváleny. Studenti sice pochodují před brány továren, ale ke generální stávce však nedochází. Na nekonečné proslovy s marxistickou terminologií nebo pojmy kritické teorie nebyli organizováni ani

¹⁸⁰ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 182; PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 53.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 183.

¹⁸² GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 102.

¹⁸³ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 53.

neorganizovaní dělníci zvyklí. Spojení studentského hnutí, jednotlivých představitelů odborů a intelektuálů, k němuž došlo v několika místních kroužcích a které vedlo na celostátní rovině ke koordinaci protestních akcí, vedených SDS a mimoparlamentní opozicí, proti zákonům pro případ nouzového stavu, bylo v první řadě zaměřeno proti ústavním změnám spojených s těmito zákony. Jednalo se tak od samého počátku o značně omezený cíl, jehož dosah působnosti byl menší než všeobecný emancipační projekt, jehož cílem byla změna stávajícího společenského zřízení. Protestní hnutí se tak začalo pomalu rozpadat. Dávno ještě před oficiálním rozpuštěním v roce 1970 se v SDS rozešly jeho dva hlavní proudy, tradicionalistický, který byl více fixovaný na tradiční pojetí marxismu a na tradice dělnického hnutí a antiautoritář. K rozštěpení poté ještě podstatně přispěly těžké pouliční boje v Západním Berlíně na podzim 1968.¹⁸⁴

3.3 Francie

3.3.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

Ve Francii byli studenti nespokojeni se školským systémem, který neodpovídal metodami ani obsahem realitě druhé poloviny 20. století. Především neustále narůstal počet studentů a univerzity reagovali zvýšením počtu asistentů, ale počet profesorů zůstal stejný. To mělo dvojí následek. Za první se tím snížila komunikace mezi studenty a profesory, a za druhé tato situace vedla asistenty, jejichž možnosti univerzitního růstu byly uzavřeny, do opozice vůči profesorům.¹⁸⁵ Z důvodu vysokého počtu studentů také absolvování univerzity přestalo být automaticky spojováno se zajištěním kariéry. Dokončit náročné studium se podařilo jen každému čtvrtému studentovi, na některých oborech dokonce jen každému desátému. Především studenti humanitních oborů měli po skončení studia špatné vyhlídky na uplatnění.¹⁸⁶

¹⁸⁴ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 87-88; PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 54.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 79.

¹⁸⁶ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 54-55.

Také na francouzských univerzitách docházelo od poloviny šedesátých let k formování radikálně levicových skupin. Zájmy levicových studentů dlouhou dobu zastupovala nejvýznamnější organizace *Národní svaz francouzských studentů*.¹⁸⁷ Od druhé poloviny šedesátých let však činnost svazu neodpovídala představám části zradikalizovaného studentstva. V roce 1966 byla vyloučena ze *Svazu komunistických studentů*¹⁸⁸ skupina asi 600 radikálně levicově orientovaných lidí, kteří vytvořili ke konci roku trockistickou organizaci *Mladí komunističtí revolucionáři*,¹⁸⁹ která získala silnou pozici v rámci UNEF. Tyto a jiné skupiny zastávající názory nové levice spolupracovaly s podobně orientovanými organizacemi mimo studentské hnutí. Velmi ostře se taky stavěly k americké válce ve Vietnamu. Na formování levicových skupin měly vlivy především časopisy *Socialisme ou Barbarie*, *Arguments*¹⁹⁰ a *Internationale situationiste*.¹⁹¹ V roce 1967 byl v kinech promítán film Jeana-Luca Godarda *Číňanka* svědčící o vlivu maoismu na mladé lidi.¹⁹² Ve Francii byl doposud relativní klid. Jednalo se o jakési ticho před bouří.

3.3.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968

Vedle bouří v Německé spolkové republice se stala vyvrcholením protestního hnutí šedesátých let květnová krize ve Francii., která vypukla v době, kdy prezident Charles de Gaulle slavil desáté výročí návratu k moci. Ve Francii tehdy mezi lety 1966 a 1968 stoupl počet nezaměstnaných z 350 000 na půl milionu. Problém stoupající nezaměstnanosti zvyšovala skutečnost, že silně postihla některé regiony a obecně především mladé lidi. Nespokojenost nejen v řadách levice, ale také politického středu, a dokonce i pravice, vyvolávaly jisté prvky de Gaullovy zahraniční politiky. Kritizován byl jeho postoj k NATO a USA, zablokování vstupu Velké Británie do Evropského hospodářského společenství a jeho blízkovýchodní politika. O oslabení de Gaullových

¹⁸⁷ *Union nationale des étudiants de France* (UNEF)

¹⁸⁸ *Union des étudiants communistes* (UEC)

¹⁸⁹ *Jeunesse communiste révolutionnaire* (JRC)

¹⁹⁰ Do časopisu *Arguments* přispívali například sociologové Edgar Morin, Alain Touraine či filozof Henri Lefebvre.

¹⁹¹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 55-56.

¹⁹² FERRO, M., LENDEROVÁ, M. *Dějiny Francie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 357.

svědčí i to, že François Mitterrand, jeho protikandidát v prezidentských volbách v roce 1965, získal ve druhém kole 45,5% voličských hlasů.¹⁹³

Na počátku studijního roku 1967/68 nabyl v účinnosti reformní plán, který předložil francouzský ministr školství Christian Fouchet již v roce 1963. Plán podporoval specializaci a vědecko-technické zaměření studia, aby přizpůsobil vzdělání požadavkům pozdějšího zaměstnání. Proti státnímu reformnímu plánu protestovala studentská odborová organizace UNEF již od poloviny šedesátých let, aniž dosáhla větších úspěchů při mobilizaci studentů.¹⁹⁴

V únoru 1968 proběhly studentské demonstrace proti „selektivním opatřením“ při přijímání na přírodovědeckou fakultu v Nanterre a v témž měsíci se uskutečnila další demonstrace zorganizovaná André Malrauxem, která protestovala proti propuštění Henriho Langoise, zakladatele Filmového archivu. Po ní následovaly neustále nepokoje v Nanterre.¹⁹⁵ Zde také zde došlo k drobným roztržkám mezi policií a studenty, kteří protestovali proti zákazu návštěv dívek na chlapeckých kolejích.¹⁹⁶ Rektor univerzity v Nanterre pomohl zesílit napětí tím, že neschválil poskytnutí většího prostoru pro rostoucí počet demonstrantů. Dále vyprovokoval studenty, když se odmítl zastat čtyř posluchačů z Nanterre, jež zatkl na demonstraci proti válce ve Vietnamu u pařížské Opery. Dne 22. března si skupina tzv. *Enragés*,¹⁹⁷ v čele s Danielem Cohn-Benditem, v náhlém záblesku inspirace vypůjčila americkou taktiku a obsadila společenskou místnost učitelského sboru v osmém patře, kde do té doby byl zakázaný vstup. Ve jménu svobody projevu se z ní nehnuli celou noc.¹⁹⁸ Tak vzniklo *Hnutí 22. března*.¹⁹⁹ Atmosféru této revolty popisuje bývalý učitel z Nanterre Robert Merle ve svém románu

¹⁹³ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 54.

¹⁹⁴ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 79.

¹⁹⁵ FERRO, M., LENDEROVÁ, M. *Dějiny Francie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 357.

¹⁹⁶ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 56.

¹⁹⁷ *Enragés* (v doslovném překladu *Zběsilí*) byli radikální skupinou za francouzské revoluce z roku 1789, která stála v opozici jakobínů. Tato historická skupina pokládala vládu za formu útlatku. Podle ní se tito radikální studenti pojmenovali.

¹⁹⁸ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Sloart, 2007, s. 252.

¹⁹⁹ *Hnutí 22. Března (Mouvement du 22 Mars)* bylo ovlivněno libertarianismem, výslovně se odvolávalo na myslitele nové levice a postrádalo pevnou organizační strukturu. Politickým vůdcem byl Daniel Cohn-Bendit.

Za sklem. Uvedme z této knihy řeč jedné studentky, ve kterém nadšeně promlouvá ke studentům: „Je prý třeba zabrat nejen konferenční sál v osmém patře, ale zůstat tam, zabarikádovat se a vydržet až do konce a klást odpor útoku represivních sil! Soudružky a soudruzi, končilo děvče svým klidným a něžným hlasem. Nanterre, to je náš Vietnam. Jako partyzáni z Fronty národního osvobození i my bojujeme až do konečného vítězství.“²⁰⁰

V dubnu došlo v Paříži, Štrasburku a Toulouse podobně jako v jiných západoněmeckých městech k vlně demonstrací na znamení solidarity s Rudim Dutschkem, na něhož byl spáchán atentát. Z obavy před vyhrocením situace dal děkan filosofické fakulty v Nanterre 2. května zastavit výuku a fakultu uzavřel. Téhož dne odjel premiér Georges Pompidou na státní návštěvu Íránu a Afganistánu.²⁰¹

Po uzavření fakulty v Nanterre se radikální studenti odebrali na Sorbonnu, kde s podobně orientovanými kolegy zorganizovali 3. května protestní demonstraci. S odůvodněním, že hrozí střety mezi radikálními levicovými a pravicovými studenty, požádal rektor Jean Roche, aby zakročila policie.²⁰² Téměř šest set studentů je zatčeno.²⁰³ Sorbonna je 4. dubna uzavřena. Policejní zásah na nádvoří Sorbonny proti malé skupince studentských aktivistů však vyvolal solidaritu dosud neaktivní většiny studentů s aktivní studentskou menšinou. Uzavření Sorbonny přivedlo do ulic až 49 000 studentů.²⁰⁴ Mobilizace narůstala jako řetězová reakce v několika dnech za neustálých srážek mezi demonstranty a policisty o Sorbonnu a v ulicích Latinské čtvrti, přičemž dynamika těchto akcí přiváděla na stranu studentů stále více žáků a mládeže.²⁰⁵ Po celé zemi probíhaly demonstrace, na kterých studenti požadovali propuštění svých zatčených kolegů, stažení policie z Latinské čtvrti a otevření Sorbonny a fakulty v Nanterre. Úřady to odmítly a v noci z 10. na 11. května opět silné policejní oddíly přepadli Latinskou

²⁰⁰ MERLE, R. *Za sklem.* Praha: Svoboda-Libertas, 1993, s. 198.

²⁰¹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století.* Praha: Prostor, 2008, s. 56.

²⁰² Tamtéž, 2008, s. 56.

²⁰³ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW:

<<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

²⁰⁴ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW:

<<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

²⁰⁵ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 80.

čtvrť.²⁰⁶ Vypukla tzv. „Noc barikád“, během níž studenti a mládež v návaznosti na pokojnou demonstraci obsadili jednu z částí latinské čtvrti. Vyrostlo na šedesát barikád, některé byly vysoké až tři metry.²⁰⁷ Byli rozhodnuti, že zabarikádovanou oblast opustí teprve tehdy, až budou splněny jejich požadavky. Pařížské barikády v noci z 10. na 11. května měly historické pozadí. Žáci a studenti je vystavěli s vědomím významu barikád za Pařížské komuny v roce 1871 a při osvobození od německé nadvlády v roce 1944. Poukazem na tyto vzory vyvolávali vzpomínky na historické předobrazy, aniž by je kopirovali. Barikády neměly být prostředkem, nýbrž měly mít expresivní charakter.²⁰⁸

Francouzské vládě se dostávala pod stále větší tlak veřejnosti, přičemž jí hrozila ztráta legitimacy. Chyběla jí také přesvědčivá koncepce k vyřešení situace a rozhodnost k jejímu prosazení. Především zde chyběl premiér Georges Pompidou. Prezident de Gaulle navrhoval jednat se studenty jako s povstalci a jejich požadavky považovat za vzpouru. Po dlouhém váhání vydal ministr vnitra pokyn, aby v ranních hodinách byly barikády odstraněny. Policie brutálně zasáhla a v ranních hodinách Latinskou čtvrť vyklidila.²⁰⁹ Během těchto nepokojů bylo několik stovek lidí zraněno a přes čtyři sta zatčeno.²¹⁰

Na tyto události silně reagovala především média. Francouzská televize, která vyjadřovala stanovisko státu, zdůrazňovala násilný charakter protestů. Totéž však dělaly i zahraniční televize. Pro televizní štáby byly přitažlivé především bitvy mezi pořádkovými silami mávajícíchmi pendrekami a studenty, kteří házeli kameny. Rozhlas a tisk se rovněž nechal zlákat násilím.²¹¹ Rostlo především působení hnutí na venek. Přerostlo nejen hranice Latinské čtvrti, nýbrž působilo i daleko za hranicemi Paříže. Zpravodajství ovlivňovalo veřejnost, která pozorně sledovala co se dělo, a vytvářela si o

²⁰⁶ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 56-57.

²⁰⁷ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

²⁰⁸ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 80.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 81-82.

²¹⁰ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

²¹¹ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 258.

událostech vlastní obrázek. Studentské protesty tak přeskočily z hlavního města i do ostatních oblastí Francie.²¹²

Brutalita policejního zásahu vyvolala ještě v noci 11. května obrovské veřejné protesty a vedly k solidaritě francouzských odborů. Ty vyzvou na pondělí 13. května k celostátní 24-hodinové generální stávce a k protestním shromážděním, aby se tak postavily proti represím a podpořili požadavky studentů. Premiér Georges Pompidou předčasně ukončil zahraniční návštěvu a 12. Se května vrátil se do země. V televizním projevu nařídil otevření Sorbonny a slíbil propuštění všech zatčených studentů.²¹³ Bylo však již pozdě a generální stávku neodvrátil. Dne 13. května podniky ovládla agitace a studenti znovu okupovali Sorbonnu a ustavili zde „kritickou univerzitu“ podle amerického a západoněmeckého vzoru.²¹⁴ Shodou náhod je tento den 10. výročí vojenského puče v Alžírsku, jenž znamenal počátek konce IV. republiky a vedl k opětovnému převzetí moci de Gaullem. V Paříži uposlechlo výzvy odborů a demonstrovalo na půl milionu lidí. V dalších městech se zúčastnili desetitisíce lidí protestních akcí. Studenti a dělníci pochodovali společně Paříží. 14. května obsadili mladí dělníci státní továrny na letadla v Nantes, odřízli prostor podniku a zadrželi vedoucí pracovníky. Kopírovali svou akcí pařížské studenty, kteří obsadili předchozího dne Sorbonnu. Po té dělníci stávkovali v továrně Renaultu, která je pak taktéž obsazena a byla zde vztyčena rudá vlajka.²¹⁵ Do největší stávky v historii Francie tak vstoupilo na deset miliónů pracujících. Dělníci očekávali, že pokud vláda ustoupila studentům, ustoupí i jim. Studenti obsadili též divadlo Odeon a učinili z něho místo permanentních diskuzí.²¹⁶ Budovu obsadila také divadelní skupina Living Theatre, kterou do Paříže z přitáhly květnové události.²¹⁷

²¹² GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 81.

²¹³ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

²¹⁴ Viz. fotografie příloha F.

²¹⁵ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 82-83.

²¹⁶ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

²¹⁷ TOMEK, V., SLAČÁLEK O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 466.

První požadavky dělníků neobsahovaly výrazné odchylky od odborových požadavků v předkvětnové době. Na zasedání v obsazených podnicích se vytvářel čínorodý neklid, jehož cílem nebylo pouze zlepšení v oblasti mezd a pracovní doby, ale i strukturální reformy v závodech a podnicích. Nekomunistická odborová organizace *Francouzská demokratická konfederace práce*,²¹⁸ která je blízká nové levici, vyjádřila očekávání dělníků nejlépe, když 16. května za své heslo zvolila „samosprávu“. Požadavkem samosprávy usilovala CFDT o změnu řídicích a rozhodovacích struktur v závodech a podnicích, o odstranění hierarchie, o prostor pro tvořivost dělníků a vytvořením samosprávy podniků. Zůstalo sice nejasné a otevřené jak by měla budoucí samospráva vypadat, ale antihierarchické a antiautoritářské prvky stačili, aby sjednotily cíle studentského hnutí a dělnictva.²¹⁹

Čtyři dny po vyhlášení požadavku samosprávy byl 20. května uveřejněn v týdeníku *Le Nouvel Observateur* rozhovor Jeana Paula-Sartra s Danielem Cohnem-Benditem²²⁰:

„*Jean-Paul Sartre*: Během několika dnů, bez výzvy ke generální stávce, byla Francie prakticky paralyzována zastavením práce a obsazením továren. A to všechno proto, že studenti začali kontrolovat ulice Latinské čtvrti. Jaká je vaše analýza hnutí, které jste rozpoutal? Jak to může vypadat dál?

Cohn-Bendit: Rozrostlo se to víc, než jsme mohli na počátku předvídat. Teď je naším cílem svrhnout režim. Nezáleží to však na nás, zda to bude nebo nebude vykonáno. Jestliže komunistická strana, CGT²²¹ a ostatní vedení odborových svazů půjdou s námi, nebyl by to problém; režim by padl za čtrnáct dní, nemá žádnou šanci proti síle podporované všemi silami pracující třídy.

Jean-Paul Sartre: V tomto okamžiku existuje zřetelná disproporce mezi masovým charakterem stávkového hnutí, které skutečně umožnilo přímou konfrontaci s režimem, a mezi dosud předloženými požadavky odborových svazů, které jsou jen omezené: mzdy, organizace práce, penze atd. atd.

²¹⁸ *Confédération Française Démocratique du Travail* (CFDT)

²¹⁹ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 84.

²²⁰ Daniel Cohn-Bendit je 22. května vypovězen z Francie jako nežádoucí (neměl francouzské občanství), ale 28. května se ilegálně vrátil do Francie a uspořádal tiskovou konferenci na Sorbonně. KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

²²¹ Všeobecná konfederace práce, fr. *Confédération générale du travail* (CGT). Komunisticky orientovaná odborová organizace.

Cohn-Bendit: Vždy existoval rozpor v boji dělníků mezi silou akce a počátečními požadavky. Ale může se stát, že úspěch akce, dynamika hnutí by mohly změnit charakter požadavků postupně. Stávka za částečné vítězství se může přetvořit v hnutí vzpoury. Ale přesto jsou už dnes některé z dělnických požadavků velmi dalekosáhlé. Skutečný čtyřicetihodinový týden a v Renaultových továrnách minimální mzda 1000 franků měsíčně. Gaullistický režim nemůže tyto požadavky přijmout bez úplné ztráty tváře, a jestliže neustoupí, dojde ke konfrontaci. Předpokládejme, že i dělníci budou stát na svém a režim padne. Co se pak stane? Levice přijde k moci. Všechno bude pak záležet na tom, co učiní. Jestliže skutečně změní systém – a o tom mám své pochyby – bude mít širokou podporu, a to bude v pořádku. Budeme-li však mít nějakou wilsonovskou vládu – s komunisty nebo bez nich – která bude navrhovat menší reformy a opravy, pak krajní levice znovu získá sílu a budeme muset pokračovat v kladení skutečných problémů společenské kontroly, dělnické moci atd. Dosud jsme však nedosáhli tohoto stadia a ještě není vůbec jisté, zda režim padne.“²²²

Mohutnost a živelnost výbuchu překvapila nejen vládu, ale i předáky odborů a levicových stran, kteří byli minimálně v prvních dnech krize ve vleku událostí. O tom, že vláda zpočátku podcenila situaci, svědčí i to, že 14. května odcestoval de Gaulle na plánovanou státní návštěvu Rumunska. Později byl nucen ji předčasně ukončit. De Gaulle vůbec působil na počátku krize nezvykle nejistě, o čemž vypovídá i jeho rozhlasový projev a televizní projev z 24. května. V něm, místo očekávaných realistických podnětů k řešení krizové situace, vyhlásil referendum o účasti občanů na správě země a o udělení plných mocí vládě a prezidentovi. Tento projev vyvolal všeobecné zklamání. Krize se přenesla i do Národního shromáždění, kde *Francouzská komunistická strana*²²³ a Mitterandova *Federace demokratické a socialistické levice*²²⁴ iniciovaly jednání o udělení důtky vládě, což by se rovnalo vyslovení nedůvěry. Tento návrh sice těsně neprošel, postavení režimu to však nijak významně neposílilo.²²⁵

²²² SARTRE, J.-P., COHN-BENDIT, D. „Interview Jeana-Paula sartra s Danielem Cohnem-Benditem“, in KUBÍČKOVÁ, M., ed. a ŠIKLOVÁ, J., ed. *Studenti a ideologie na Západě: dokumenty*. Praha: Horizont, 1969, s. 183-185.

²²³ *Parti communiste français (PCF)*

²²⁴ *Fédération de la gauche démocrate et socialiste (FGDS)*

²²⁵ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 57.

Ve snaze otupit ostří sociálního boje přistoupila vláda na jednání s předáky hlavních odborových organizací., která probíhala od 25. května v sídle ministerstva sociálních věcí na rue de Grenelle. Jednání vyústila uzavřením dohody mezi vládou, podnikateli, a odbory, která obsahovala dalekosáhlé ústupky odborům. Přes podpis Grennelských dohod však stávkové hnutí neutichlo.²²⁶ Především prokomunisticky orientovaná *Všeobecná konfederace práce*²²⁷ nepřistoupila na požadavek „samosprávy“ jako cíl společenských změn. Bojovala proti koalici studentského a dělnického hnutí. Všude, kde to bylo možné, zabraňovala přímému kontaktu mezi dělníky a studenty. Rozhodně se také vymezovala vůči symbolické postavě studentského hnutí Danielu Cohn-Benditovi. Snažila se tak protestní hnutí, které ochromilo celou zemi, vrátit do starých kolejí zprostředkovaného vyrovnaním zájmů.²²⁸

Pokračující stávky a negativní přijetí referenda vytvořilo zdání vládního vakua, kterého se snažily využít některé opoziční síly. V řadách levice však nevládla shoda, v průběhu krize nebyli její předáci schopni se dohodnout na společném politickém programu. Komunisté navrhovali vznik lidové vlády. Zároveň však obviňovali radikální levicové studenty a Sjednocenou socialistickou stranu²²⁹ z levičáckého nezodpovědného počínání. Na shromáždění nekomunistické levice na pařížském stadionu Sebastiana Charléteho, kterého se zúčastnilo asi 30 000 studentů a pracujících, stoupenci PSU a Francouzské demokratické konfederace práce²³⁰ a různých studentských organizací.²³¹ Tyto skupiny podaly návrh jmenovat Pierra Mendése France, čelního představitele PSU, do nejvyšších státních funkcí. Řečníci zde útočili nejen na gaullistický režim, ale i na Komunistickou stranu Francie a Všeobecnou konfederaci práce, které obviňovali, že jsou brzdou revoluce. Dne 28. května oznámil François Mitterrand svou připravenost

²²⁶ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 58.

²²⁷ *Confédération générale du travail (CGT)*.

²²⁸ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 85.

²²⁹ *Parti socialiste unifié (PSU)*

²³⁰ *Confédération française démocratique du travail (CFDT)*

²³¹ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW:

<<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

kandidovat na funkci prezidenta v případě de Gaullovy demise. S Mendese Francem, bývalým francouzským premiérem, počítal na post premiéra.²³²

Pak přichází 29. květen, kdy de Gaulle záhadně zmizel. Odjel do Baden-Badenu, kde vykonal návštěvu u vrchního velitele francouzských vojsk v západním Německu generála Jacquese Massua. Zřejmě si chtěl ověřit věrnost armády. Po návratu 30. května oznámil v projevu své rozhodnutí setrvat ve funkci prezidenta. Dále prohlásil, že odkládá referendum, rozpouští Národní shromáždění a vypisuje předčasné parlamentní volby na 23. a 30. června 1968. Své stoupence vyzval, aby zakládali v celé zemi výbory na obranu republiky. Zaútočil rovněž na komunistickou stranu, kterou označil za hlavního podvratného činitele, a pohrozil, že je rozhodnutý zabránit vítězství totalitního komunismu i silou.²³³ Na konci května totiž de Gaulle dospěl k přesvědčení, že došlo ke mezinárodnímu spiknutí proti Francii, které je, jak se šušalo, financované za zahraničí. Mezi podezřelými se objevil i Izrael a CIA.²³⁴ V den de Gaullova projevu proběhla v Paříži velká Gaullistická demonstrace, které se zúčastnilo 300 000 až 400 000 lidí.²³⁵ Davy de Gaullových přívrženců táhly od Elysejských polí k náměstí Étoile a skandovaly hesla jako: „Vyklid'te Sorbonnu“, „Francie Francouzům“, „Cohn-Bendit do Německa“ či „Cohn-Bendit do Dachau“.²³⁶

Bylo jasné, že vláda přechází do ofenzivy a levicová opozice tomu není schopná čelit. Místo toho se utápěla ve vzájemném napadání, zvláště ostrá byla konfrontace mezi radikálními stoupenci nové levice a komunistickou stranou. Levicovní radikálové vyzývali k revoluci a komunistická strana je obviňovala z „levičáckého avanturismu“, tím, že destruktivními činy pomáhali vládě rozdmýchávat atmosféru strachu. Velkou nechuť zajisté hrál stoupající odpor k destruktivním činům demonstrantů a neustálých stávek, které narušovaly chod země. V okamžicích, kdy srážky mezi policií a aktivisty

²³² PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 58.

²³³ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/16>>.

PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 59.

²³⁴ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Sloart, 2007, s. 255.

²³⁵ Viz. fotografie příloha CH.

²³⁶ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 90.

přinesly první mrtvé, vzrůstající celková nejistota a vandalismus způsobily, že se veřejnost obrátila k hnutí zády. Levicová hnutí marně křičela „volby jsou zrada“. Vzestup gaullismu ponechal aktéry, kteří květen 1968 vyvolali bez politického vlivu. Většina francouzů protigaullistickou opozici jasně odmítla. Ve volbách do Národního shromáždění dosáhla pravice drtivého vítězství a získala takovou většinu, jakou zde ještě nikdy neměla. Na čas tak došlo k opevnění gaullistického režimu. Návrat k pořádku tak proběhl bez větších potíží. Hnutí 22. března bylo spolu s dalšími krajně levicovými skupinami francouzským ministrem vnitra zakázáno. Tyto skupiny se následně rozpadly. Politický život se vrátil do starých kolejí.²³⁷

Francouzští studenti v květnu 1968 téměř položili vládu generála de Gaulla a zcela s jistotou ji zkrátali, protože o rok později po neúspěšném referendu odešel de Gaulle do ústraní. Reforma Edgara Faura vyhlásila autonomii univerzit. To znamenalo, že titulární profesori už nebudou mít monopol na organizaci studia a na správě univerzit se bude podílet i další personál. V univerzitních volbách však vyhráli ti největší konzervativci.²³⁸ Po těchto událostech sepsal Daniel Cohn-Bendit se svým bratrem Gabrielem knihu „*Levičáctví: lék na senilitu komunismu*“ ve které obvinili komunistickou stranu z tuhého centralismu a rozvratu protestního hnutí.²³⁹

3.4 Itálie

3.4.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

V Itálii byla u moci vláda levého středu, kterou vytvořili křesťanští demokraté a socialisté v roce 1962. Její neschopnost provést důkladnou reformu vzdělávacího systému vedla k radikalizaci studentů. Reformní pokusy vlády nebyly studenty hodnoceny pozitivně. Od poloviny šedesátých let docházelo v Itálii k protestům, které

²³⁷ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 59-60.

²³⁸ FERRO, M., LENDEROVÁ, M. *Dějiny Francie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 361.

²³⁹ COHN-BENDIT, D., COHN-BENDIT, G. *Obsolete Communism: the left-wing alternative*. Harmondsworth: Penguin Books, 1969.

bezesporu patřili k nejsilnějším a nejbouřlivějším v Evropě. Účastnili se jich především odboráři, komunisté, anarchisté, křesťanští aktivisté a studentští radikálové z prostředí právě se formující italské nové levice. V lednu 1966 obsadili studenti Sociologický ústav v Tridentu na protest proti nevyřešení právních otázek související se zkouškami ze sociologie. Dojde i k obsazení univerzity v Pise.²⁴⁰ Aktivisté také požadovali demokratizaci univerzit, a to tím, že žádali pro studenty plat, jenž by odstranil ekonomické překážky studia na univerzitě.²⁴¹ Na studenty měli značný vliv levicové časopisy. Jmenujme *Quaderni Piacentini*, který byl nejčtenějším časopisem v rámci studentského hnutí, dále maoistický *Nuovo Impegno* jenž oslavoval čínskou kulturní revoluci, či *Classe Operaia* jenž inklinoval k anarchosyndikalismu.^{242 243}

Z levicových směrů měl obecně silnou tradici v Itálii anarchismus. Anarchisté byli převážně sdruženi v *Italské anarchistické federaci*,²⁴⁴ ale po druhé světové válce nedokázali nabýt někdejší síly a prestiže. Vliv měli i trockisté, kteří byli sdruženi v tzv. *Revolučních komunistických skupinách*²⁴⁵ a různé maoistické organizace.²⁴⁶ V rámci italského studentského hnutí se zformovalo několik ideových proudů. Zpočátku bylo nejvlivnější antiautoritářské křídlo, jehož program uvedený sloganem *Potere studentesco*²⁴⁷ se odvolával na kritickou teorii frankfurtské školy. Tzv. operaistické²⁴⁸ křídlo vidělo ve studentech součást dělnické třídy²⁴⁹ Pro Itálii tak bylo typické sepětí mezi dělníky a studenty.

²⁴⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 48-49.

²⁴¹ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 69.

²⁴² Anarchosyndikalismus je anarchistický směr, který se snaží o zrušení kapitalismu a jeho nahrazení samosprávou dělníků, sdružených v odborových organizacích.

²⁴³ STRMISKA, M. *Studie o utváření italské Nové levice: (1968-1972)*. Brno: M. Strmiska, 1994, s. 18-20.

²⁴⁴ *Federazione Anarchica Italiana* (FAI)

²⁴⁵ *Gruppi Comunisti Rivoluzionari* (GCR)

²⁴⁶ STRMISKA, M. *Studie o utváření italské Nové levice: (1968-1972)*. Brno: M. Strmiska, 1994, s. 13-14.

²⁴⁷ *Studentská moc*

²⁴⁸ Nazvané bylo podle sloganu *Potere Operaio* (Dělnická moc).

²⁴⁹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 49.

3.4.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968

V Itálii taktéž docházelo k protestům studentů. V prvních měsících roku bylo mnoho univerzitních budov okupováno studenty. 1. března se odehrávaly boje mezi studenty a policií v okolí fakulty architektury ve Valle Giulia v Římě.²⁵⁰ Studentstvo se zaměřilo především na agitaci mezi dělníky, což se odrazilo v mohutné vlně stávek. Současně vznikla propast mezi studenty, kteří se soustředí na „práci v továrnách“, a zbytkem studentského hnutí. Vzhledem k těmto skutečnostem zdůrazňovali zástupci *Studentské moci*²⁵¹ nutnost zachovat pevnou pozici na univerzitách a mezi studenty. Antiautoritářský tábor kolem *Studentské moci* se na podzim a v zimě 1968 snažil založit v Tridentu podle berlínského vzoru kritickou univerzitu, jejímž cílem mělo být bojovat na vysokých školách proti institucím.²⁵² Především tzv. Operaisté, kteří ve studentském hnutí hráli velkou roli, prosazovali odchod ze škol do továren a navázání co nejužších kontaktů s dělnickým hnutím.²⁵³ Z jejich pohledu bylo potřeba studentské hnutí přetvořit v mimoparlamentní opozici, aby se zamezilo jeho izolaci. Za jeden z předpokladů považovali vytvoření dělnické avantgardy orientované na dělnictvo.²⁵⁴

V důsledku zaměření větší části angažovaných studentů na dělnictvo a opuštění univerzitní půdy, ztratilo hnutí vliv mezi studentstvem. Od poloviny března 1968 se protesty na univerzitách utlumovaly. Toho se snažila využít především Italská komunistická strana a ovládnout protestní hnutí. Studenti se také obávali ztráty studijního roku. Protestní akce sice na italských univerzitách pokračovaly stále, ale však již nedosáhly takové intenzity.²⁵⁵

²⁵⁰ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 89.

²⁵¹ *Potere studentesco*

²⁵² GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 97-98.

²⁵³ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 60.

²⁵⁴ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 99.

²⁵⁵ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 60.

3.5 Velká Británie

3.5.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

Ve Velké Británii měl podstatnou roli při utváření nové levice časopis *New Left Review*, který měl vliv i na mezinárodní úrovni. Protestní hnutí se zde soustředilo především na akce proti válce ve Vietnamu. Dále studenti zaměřovali pozornost na velikost vládních grantů na vzdělání a řízení univerzit.²⁵⁶ Od půlky šedesátých let docházelo ve Velké Británii k pokojným demonstracím proti válce ve Vietnamu.²⁵⁷

3.5.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968

Ve Velké Británii docházelo již v průběhu roku 1967 k mnoha protestům. Aktivisté protestovali hlavně proti válce ve Vietnamu či na podporu republiky Biafra.²⁵⁸ Protiválečné protesty vyvrcholily 17. března 1968 v Londýně.²⁵⁹ Jednalo se o druhou demonstraci organizovanou Tariquem Alim a *Výborem solidarity pro Vietnam*.²⁶⁰ Tisíce protestujících zaplnily Oxford Street.²⁶¹ Na náměstí Grosvenor Aquare, na němž sídlí americké velvyslanectví, došlo k nevídaně brutálnímu zásahu policistů proti demonstrantům, kteří se rozběhli k budově velvyslanectví.²⁶² Výsledkem bylo na 300 zatčených a 33 lidí bylo zraněno.²⁶³ Po atentátu na Dutschkeho došlo v dubnu k útoku na kanceláře tiskového koncernu Axela Springera v budově Daily Mirror.²⁶⁴ Mnoho protestních akcí probíhalo po celý rok 1968.

²⁵⁶ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 105.

²⁵⁷ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 130.

²⁵⁸ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW:

<<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/5>>.

²⁵⁹ Viz. fotografie příloha I.

²⁶⁰ *Vietnam Solidarity Campaign (VSC)*

²⁶¹ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 180.

²⁶² Mick Jagger z hudební skupiny Rilling stones se demonstrace zúčastnil a napsal o ní v písni *Street Fighting man*. GILCHER-HOLTEYOVA, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 73.

²⁶³ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 130.

²⁶⁴ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 61.

3.6 Nizozemí

3.6.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

Nizozemsko bylo od roku 1966 svědkem takřka každodenních akcí mladých provos. Různými demonstracemi, happeningy a provokacemi vystupovali proti zasnoubení a sňatku následnice trůnu s německým diplomatem, bývalým vojákem německé armády za druhé světové války, i proti monarchii, válce ve Vietnamu, byrokracii, NATO a policii.²⁶⁵

3.6.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968

V Nizozemí docházelo v průběhu roku 1968 k protestům proti válce ve Vietnamu. Po projevu Daniela Cohn-Bendita byla Amsterdamská univerzita obsazena studenty. Dne 3. března 1968 došlo k výbuchům podomácku vyrobených časovaných bomb. Explodovaly před řeckým, španělským a portugalským velvyslanectvím v Haagu. Nizozemská policie prohlásila, že za útoky stojí levicový radikálové. V rozhovoru v socialistických novinách *Het Vrije Volk* upozornil muž, který měl co do činění s bombovými útoky na velvyslanectví, na budoucí útoky v Paříži, Kodani a Nizozemí. Ten také tvrdil, že organizace s názvem *Skupina prvního máje*²⁶⁶ je zodpovědná za tyto útoky.²⁶⁷

3.7 Rakousko

3.7.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1969

Rakouské studentské hnutí vždy zůstávalo ve stínu studentského hnutí západoněmeckého. Mělo s ním ale mnoho společných problémů a to především nedostatečnou denacifikaci země. Po první vlně denacifikace, která proběhla ihned po

²⁶⁵ Tamtéž, 2008, s. 49.

²⁶⁶ *First of May Group*, byla militantní anarchistická a protifrankistická organizace.

²⁶⁷ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW:

<<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/42>>.

válce, se na vysoké školy po několika letech opět vrátili pedagogové s nacistickou minulostí. Naopak šance emigrantů a liberálně či levicově orientovaných profesorů na uplatnění zde byly malé. Rakouské univerzity byly obecně velmi konzervativní a studenti neprojevovali své kritické názory. K angažovanosti části studentů vedl případ profesora Vysoké školy pro zahraniční obchod ve Vídni Tarase Borodajkewycze, bývalého nacisty, který na svých přednáškách otevřeně projevoval antisemitské názory a den připojení Rakouska k nacistickému Německu označil za jeden z nejvýznamnějších ve svém životě. Verbální střety mezi Borodajkewyczovými stoupenci a odpůrci vyvrcholily v březnu 1965 napadením člena komunistické strany přeživšího koncentračního tábora Ernsta Kirchwegera neonacistickým studentem Günterem Kümelem, který se již roku 1961 účastnil bombového útoku na italské velvyslanectví. Tři dny po útoku Kirchweger zraněním podlehl. Borodajkewyczova aféra přispěla k radikalizaci především Svazu socialistických studentů Rakouska,²⁶⁸ který se dostával, stejně jako SDS v západním Německu ve vztahu k SPD, stále častěji do konfliktu s mateřskou Sociálně demokratickou stranou Rakouska.^{269 270}

3.7.2 Vyvrcholení protestů v roce 1969

Rakousko také zažilo vlnu studentských protestů. Vrcholu zde dosáhly protesty až v roce 1969. V lednu 1969 zde probíhaly protestní akce proti návštěvě perského šáha Rezy Pahlavího. V souvislosti se šáhovou návštěvou a s volbami do studentských samosprávných orgánů došlo k obsazení velké posluchárny vídeňské univerzity levicovými studenty a socha válečníka v aule, kde se každý týden scházeli členové buršáckých spolků,²⁷¹ byla pomazána výkaly. Vrcholu zde dosáhlo studentské hnutí až v druhé polovině roku 1969.²⁷²

²⁶⁸ *Verband der sozialistischen Studenten Österreich*

²⁶⁹ *Sozialdemokratische Partei Österreichs (SPÖ)*

²⁷⁰ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v sedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 49-50.

²⁷¹ *Burschenschaft* byly spolky německých vlasteneckých studentů. Založeny byly po roce 1815 na německých univerzitách. Demonstrovaly především za jednotu Německa, s nárůstem liberální požadavků byly roku 1819 zakázány. Obnoveny ve 2. polovině 19. století. Měly však vypjatě nacionalistický a

3.8 Skandinávské státy

3.8.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

Skandinávské země měly silnou demokratickou tradici. Norsko a Dánsko se staly členy NATO, zatímco Švédsko si zachovalo neutralitu. Všechny severské státy se hlásily k Západu a zároveň se snažily udržovat dobré vztahy se Sovětským svazem. Jediné Finsko se ocitlo na pomezí mezi Východem a Západem, což bylo dáno jeho historickým vývojem. Obecně se ve Skandinávii se výrazně prosazovalo ženské hnutí a antimilitarismus.²⁷³

V Dánsku probíhala od roku 1967 tzv. „vzpoula mladých“²⁷⁴, která se zrodila z přání mládeže vymezit se jako zvláštní skupina obyvatelstva a také reagovat na překotné změny ve společnosti, ekonomice i psychice.²⁷⁵ Dánské studentské hnutí se obracelo především k neomarxismu. Nejdůležitějším levicovým časopisem byla *Politická revue*.²⁷⁶ Dánští studenti nebyli příliš organizovaní. Zaměřovali se hlavně na protesty proti válce ve Vietnamu, jadernému zbrojení ve světě a vstupu Dánska do EHS.²⁷⁷

Ve Švédsku vznikalo v průběhu šedesátých let mnoho uskupení, která se vyjadřovala kriticky k tehdejší společnosti, k diktátorským režimům ve Španělsku či Portugalsku či konzumnímu pojetí Vánoc. Byla zde také velmi silná solidarita se

militaristický charakter. CHROBÁKOVÁ, E., ed. et al. Malá ilustrovaná encyklopedie: A-Ž. Praha: Encyklopedický dům, 1999, s. 147.

²⁷² PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, 2008, s. 61.

²⁷³ JINDŘIŠKOVÁ, J. *Antiamerikanismus v norské společnosti v 60. letech 20. století*. Praha: 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vladimír Goněc, s. 31.

²⁷⁴ *Ungdomsoprøret*.

²⁷⁵ BUSCK, S., ed., POULSEN H., ed. *Dějiny Dánska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 275.

²⁷⁶ *Politisk Revy*.

²⁷⁷ JINDŘIŠKOVÁ, J. *Antiamerikanismus v norské společnosti v 60. letech 20. století*. Praha: 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vladimír Goněc, s. 32-33

zeměmi třetího světa. Významnou zde hrál i feminismus.²⁷⁸ Po roce 1965 docházelo ve Švédsku i k politizaci kultury, a to především literatury.²⁷⁹

Norské protestní hnutí se orientovalo na problémy zahraničního charakteru. Kritizovalo především rasismus v USA, apartheid v JAR a vstup Norska do NATO. V roce zde skupina aktivistů založila nakladatelství *Pax*, které vydávalo stovky brožurek kritického a antimilitaristického charakteru. Roku 1965 vznikl Norský solidární výbor pro Vietnam.²⁸⁰ S tímto výborem souvisejí další dvě protestní hnutí. Silné bylo zejména hnutí *Norsko z NATO*²⁸¹ a *Ne atomovým zbraním*.²⁸² Na rozdíl od ostatních skandinávských zemí sehrál v norském protestním hnutí velkou úlohu maoismus, který se vymezoval proti úpadkovému městskému životu a hlásal návrat k přírodě. Dle norských maoistů byly rybáři a farmáři těmi pravými cíly pro proletářskou revoluci, protože nebyli zkaženi komerční kulturou.²⁸³

Na finské studentské hnutí měl vliv především leninismus. Studenti nebyli příliš organizovaní a oporu nacházeli ve Finské komunistické straně.²⁸⁴ Na rozdíl od ostatních západoevropských studentů se nechápali jako proletariát, ale jako budoucí intelektuální elita národa. Finský prezident Urho Kaleva Kekkonen s radikálními studenty sympatizoval a dokonce je zval na víno do své rezidence.²⁸⁵

²⁷⁸ tamtéž, s. 34-36.

²⁷⁹ HUMPÁL, M., KADEČKOVÁ, H., PARENTE-ČAPKOVÁ, V. *Moderní skandinávské literatury 1870-2000*. Praha: Karolinum, 2006, s. 279.

²⁸⁰ *Den Norske Solidaritetskomité for Vietnam*

²⁸¹ *Norge ut av NATO*. Norsko vstoupilo do NATO 4. dubna 1949 podepsáním tzv. Washingtonské smlouvy. *Norsko z NATO* bylo založeno až v lednu 1968. KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/37>>.

²⁸² *Nei til atovåpen*

²⁸³ JINDŘIŠKOVÁ, J. *Antiamerikanismus v norské společnosti v 60. letech 20. století*. Praha: 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vladimír Goněc, s. 32, 40-42.

²⁸⁴ *Suomen Kommunistinen Puolue (SKP)*

²⁸⁵ JINDŘIŠKOVÁ, J. *Antiamerikanismus v norské společnosti v 60. letech 20. století*. Praha: 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vladimír Goněc, s. 35-37.

3.8.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968

Velké vášně v Dánsku vyvolal „*Incident Thule*“, který se odehrál na severozápadě Grónska,²⁸⁶ kde byla vybudována se svolením Dánska vojenská základna amerických vzdušných sil. Svolení k rozmístění jaderných zbraní na grónské základně v Thule nebo k přeletům amerických letadel s jadernými hlavicemi ovšem Dánsko neposkytlo. Alespoň oficiálně ne. Spojené státy dánský zákaz nerespektovaly, což vyšlo najevo v lednu 1968, kdy se americký bombardér B-52 a s ním čtyři vodíkové bomby zřítily na led v oblasti Baffinova zálivu. Bomby sice nevybuchly, ale došlo k zamoření rozsáhlé oblasti.²⁸⁷ Po incidentu došlo k protestům před americkým velvyslanectvím. Celkově incident Thule spolu s válkou ve Vietnamu přispěl k mnoha demonstracím proti USA, NATO a vietnamské válce. Největší se odehrála v dubnu v Kodani, jehož se zúčastnilo na 25 000 demonstrantů.²⁸⁸ Od roku 1968 docházelo zejména v Kodani k obsazování zchátralých objektů, které přešlo v roce 1971 k založení „*Svobodného města Christiania*“²⁸⁹ v opuštěných kasárnách v kodaňské čtvrti Christianshavn.²⁹⁰ Tento experiment funguje doposud a v současnosti žije v Christianii přes tisíc lidí.²⁹¹

Ve Švédsku probíhalo během roku 1968 mnoho demonstrací proti válce ve Vietnamu a zároveň zde našlo útočiště mnoho dezertérů z USA. Celkově byly protesty ve Švédsku poklidné a byly spjaty s mírovým hnutím či hnutím za lidská práva.²⁹² Švédští studenti okopírovali taktiku studentských revolt a na tři dny došlo k obsazení univerzity ve Stockholmu.²⁹³

²⁸⁶ Grónsko je autonomní oblastí Dánského království.

²⁸⁷ BUSCK, S., ed., POULSEN H., ed. *Dějiny Dánska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 265.

²⁸⁸ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/39>>.

²⁸⁹ *Fristaden Christiania*.

²⁹⁰ BUSCK, S., ed., POULSEN H., ed. *Dějiny Dánska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 276.

²⁹¹ V roce 1973 došlo k prvnímu oficiálnímu přijetí Christianie jako sociálního experimentu. Vládní struktury předpokládaly, že se komunita do tří let rozpadne. Nestalo se však. Christiania si vytvořila vlastní vlajku, měnu a zákony, které např. zakazují zbraně, prezentaci násilí a tvrdých drog. RŮŽIČKA V. *Squaty a jejich revoluční tendence*. Praha: Triton, 2007, s. 203.

²⁹² KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/13>>.

²⁹³ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 245.

Norská města Trondheim a Oslo navštívil v březnu roku 1968 Rudi Dutschke, kde vystoupil s přednáškou „Studenti a politika.“ V Norsku proběhlo mnoho protestů proti Válce ve Vietnamu a za vystupení z NATO.²⁹⁴ K vyhrocení hnutí v Norsku docházelo až koncem šedesátých let a na počátku let sedmdesátých.

Finiští studenti přijímali protestní podněty ze západního Německa. V květnu 1968 proběhl pochod v univerzitním městě Jyväskylä proti válce, kapitalismu a buržoazním hodnotám. Studentské čepice a tradiční akademické symboly skončili v ohni. Studentské protesty na různých univerzitách probíhali v celé zemi. Finským studentům šlo o vytvoření mimoparlamentního hnutí, které by sjednotilo studentské hnutí s úsilím dělnických stran a odborů. K tomu však nedošlo.²⁹⁵

3.9 Japonsko

3.9.1 Vývoj studentského hnutí do roku 1968

Protestní hnutí zasáhlo dokonce i Japonsko, kde bylo velmi specifické. Japonští studenti ostře protestovali proti tomu, že je na jejich území vojenská technika určená pro vietnamskou válku. Tato generace, jejíž rodiče přinesli svým militarismem zkázu vlastní zemi a která prošla utrpením po historicky bezprecedentním jaderném útoku, byla silně antimilitaristická. Protestní hnutí bylo především spojeno s komunistickou studentskou organizací *Zengakuren*.²⁹⁶ Ta protestovala v Japonsku také proti zabavování půdy farmářům či výstavbě mezinárodního letiště v Naritě, jež se nachází asi čtyři kilometry od Tokia. V roce 1960 měl americký prezident Eisenhower navštívit Japonsko. Proti návštěvě však protestovaly desítky tisíc stoupenců *Zengakuren*, že se

²⁹⁴ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/37>>.

²⁹⁵ KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. 1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies/index/44>>.

²⁹⁶ *Zengakuren* je akronym pro *Zen Nihon Gakusei Jichikai Sō Rengō* (Celojaponský generální svaz studentských samospráv). Organizace byla založena roku 1948.

americký prezident nakonec rozhodl nepřistát. Japonská vláda dokonce zvažovala přijetí represivních zákonů, aby získala nad hnutím kontrolu.²⁹⁷

3.9.2 Vyvrcholení protestů v roce 1968

V roce 1968 docházelo v Japonsku k velmi násilným studentským nepokojům. Organizace Zengakuren dokázala v lednu 1968 shromáždit tisíce demonstrantů, aby znemožnila americké letadlové lodi sloužící ve Vietnamu zaplout do doků v japonském přístavu.²⁹⁸ V průběhu tohoto a následujícího roku docházelo k obsazování univerzit a těžkým bojům s policií, při kterých bylo stovky studentů zatčeno. Radikálně militantní komunistické a antikomunistické skupiny studentů bojovali i mezi sebou. Při těchto střetech byly ranění a docházelo k rozsáhlému ničení majetku.

²⁹⁷ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 105.

²⁹⁸ DOWSEY, S. J., ed. *Zengakuren: Japan's revolutionary Students*. Tokyo: The Ishi Press, 1970, s. 130,

4. ZHODNOCENÍ STUDENTSKÉHO HNUTÍ

4.1. Následníci poražené revolty

V roce 1968 dospělo studentské hnutí ke svému vrcholu. Nebylo sice úplně zlomeno, stále se konaly protesty i v následujících několika letech. Problém nebyl v tom, že by zmizely problémy jako Vietnamská válka²⁹⁹, jaderné zbrojení či rasová diskriminace. Také k radikální změně školského či společenského systému nedošlo. Problémem byly stále narůstající násilné konfrontace a neschopnost hnutí, které bylo značně roztržité na nejrůznější skupiny, mající odlišné požadavky a nemající vizi systémové alternativy. Zároveň svými násilnými akcemi si radikálové znepráčetili veřejnost a tato eskalace násilí vedla k rozpadu hnutí.

Mnoho účastníků po roce 1968 ze svého opojení „vystřízlivělo“. Další dostudovali, usadili se, založili rodiny a jejich angažovanost ochabla. Ne však všichni. Mnozí z nich se stáhli do alternativního či přímo kontrakulturního prostředí. Jednou z aktivit kontrakulturního hnutí se stal např. squatting, tj. obsazování prázdných domů a jejich využívání pro komunitní bydlení a kulturní aktivity. Ten se stal součástí alternativní kultury, která zejména v osmdesátých a devadesátých letech tvořila základ pro různé alternativní aktivity.³⁰⁰ Další aktivisté skončili na pozicích radikálního společenského kriticismu. Někteří radikálové se však nedokázali spokojit z neúspěchů protestů a přešli v sedmdesátých letech k teroristickým akcím. Ve Spojených státech amerických se jednalo o *weathermany*,³⁰¹ kteří vznikli uvnitř americké SDS a např. v roce 1972 podnikli bombový útok na budovu Pentagonu. V Itálii se roku 1969 zformovala teroristická organizace *Rudé brigády*³⁰² Za jejich nejznámější teroristický čin je považován únos a následná vražda křesťanskodemokratického politika Alda Mora v roce 1978. Přímou návaznost na protestní hnutí šedesátých let měla teroristická

²⁹⁹ Válka ve Vietnamu skončila až v roce 1975.

³⁰⁰ TOMEK, V., SLAČÁLEK O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 467.

³⁰¹ *Weather Underground Organization* (WUO). Název organizace pochází z písně Boba Dylana *Subterranean Homesick Blues*.

³⁰² *Brigate Rosse*

organizace *Frakce rudé armády*,³⁰³ která se násilnými akcemi snažila změnit německou společnost. Od svého založení v roce 1970 do až do svého rozpuštění v roce 1998 bylo zavražděno touto organizací více než třicet lidí, většinou se jednalo o představitele politiky, průmyslu či armády. Ve Francii se koncem sedmdesátých let zformovala podobná teroristická organizace *Action directe*³⁰⁴. Avšak teroristické akce v sedmdesátých letech nelze chápat jako bezprostřední pokračování protestního hnutí. Přesto však tyto akce zpětně ovlivňovaly chápání tohoto hnutí. Příklon k terorismu zničil morální základnu hnutí.³⁰⁵

Studentské hnutí šedesátých let má dodnes vliv především na politickou kulturu. Ačkoli došlo k jeho rozpadu, tak z něj různá nevládní hnutí převzala rozličné formy protestů. Ti aktivisté, kteří neodešli do ilegality terorismu, se spolu s novými nastupujícími generacemi, které „nestihly rok 1968“ stali páteří vznikajících „nových sociálních hnutí“, která občanským aktivismem usilovala o práva a emancipaci ve smyslu ekologickém, feministickém, pacifistickém, z hlediska práv etnických a sexuálních menšin apod.³⁰⁶ Tato hnutí nelze jednoduše pojmut podle modelu zájmových skupin, ani podle modelu politických stran. Na rozdíl od mnoha předcházejících hnutí moderní doby jim nejde v první řadě o materiální prospěch či o zahrnutí do systému politického zastoupení zájmů, ale o ustanovení autonomních prostorů jednání a komunikace vně politického systému a jeho aktérů.³⁰⁷ Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se nová sociální hnutí i jiné elementy roku 1968 integrovaly pod hlavičkou různých „Zelených“ stran.³⁰⁸

V souvislosti s rokem 1968 se mluví o tzv. generace „osmašedesátníků“. Tato generace jako společenství pamětníků se svojí společnou identitou přenáší ducha roku 1968 do současnosti. Ti, kteří zůstali stále aktivní, se angažovali především v politické

³⁰³ *Rote Armee Fraktion (RAF)*

³⁰⁴ *Přímá akce*

³⁰⁵ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 115.

³⁰⁶ VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, 2011, s. 8-9.

³⁰⁷ BARŠA, P., CÍSAŘ, O. *Levice v postrevoluční době: občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 103.

³⁰⁸ Jedná se o environmentalistické strany. V Německu a Rakousku *Die Grünen*, ve Francii *Les Verts* a v USA *Green Party*.

či kulturní oblasti. Několik osmašedesátníků se však stalo i součástí systému, proti kterému v mládí bojovali. Jmenujme například ikonu francouzského protestního hnutí Daniela Cohn-Bendita, který se koncem sedmdesátých let od anarchismu odklonil a začal se angažovat ve straně Zelených, za které se stal poslancem Evropského parlamentu. Dále můžeme jmenovat bývalého německého ministra zahraničí Joschku Fischera, který byl taktéž z generace osmašedesátníků a ještě v sedmdesátých letech bojoval proti kapitalismu.

4.2 Dopad studentského hnutí na společnost

Studentské bouře konce šedesátých let se staly posledním výkřikem revolucí starého světa. Revoluční byly pouze ve starém utopickém pojetí usilující o permanentním zvrácení hodnot i o novou dokonalou společnost. Poprvé byl svět, nebo alespoň svět, v němž žili studentští ideologové, skutečně globálním. Studenti šedesátých let mohli bez obtíží rozpoznat, že dění na univerzitě ve Francii, USA či Západním Německu je součástí jediného dění ve společné globální vesnici.³⁰⁹ Není přesné, když v dějinách přisuzujeme zásadní změny jednomu okamžiku. Byly tu roky 1967 a 1969 a všechna dřívější léta, která učinila rok 1968 tím, čím byl. Tento rok tak znamenal epicentrum posunu, zásadní změny, zrození naší postmoderní doby ovládané médii.³¹⁰ V této souvislosti Immanuel Wallerstein³¹¹ chápe rok 1968 jako globální revoluci. I tam, kde jiní činí pokusy interpretovat rok 1968, jako by to žádná revoluce nebyla. Právě protestní hnutí šedesátých let se musí chápat se zřetelem na jejich výsledky jako decentralizovaná, sociálně diferencovaná a otevřená. Nové dimenze nebyly dosaženy v roce 1968 jen v myšlení a teoretizování, ale také v tom, kolik a co o sobě navzájem protestní hnutí věděla. Míra rozšiřování myšlenek akcí byla neuvěřitelná, ale byly tu

³⁰⁹ HOBSBAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo, 1998, s. 357-458.

³¹⁰ KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. Praha: Slovart, 2007, s. 418.

³¹¹ Immanuel Maurice Wallerstein je americký sociolog, historik, ekonom autor teorie světového systému. Od počátku 70. let se věnuje studiu vzniku a rozvoje kapitalistického světového systému. Výsledky své práce publikoval v třídílné monografii *The Modern World-System* a *The capitalist World-Economy*. V posledních letech se stal jedním z teoretiků alterglobalizačního hnutí. Z tohoto období vyšli v češtině jeho knihy *Vzestup a pád americké moci*, *Utopistika* a *Evropský univerzalizmus*. Na svých internetových stránkách publikuje pravidelně komentáře k aktuálním politickým problémům. HOLUBEC, S. *Sociologie světových systémů: hegemonie, centra, periferie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 16-17.

také specifické hranice. To, že se jednotlivé protestní skupiny z mnoha zemí navzájem inspirovaly, je všeobecně známé. Přímá mezinárodní interakce, která nebyla zprostředkována metaforami médií a symbolickým jazykem, existovala pouze mezi malým množstvím západoevropských a severoamerických studentských aktivistů. Pro všechny ostatní byly zprávy zprostředkovány televizí.³¹²

Wallerstein pokládá rok 1968 za jednu z klíčových událostí moderní historie s hlubokými kořeny.³¹³ Kvůli všeobecné a celosvětové nespokojenosti se „starou levicí“ jej nazývá světovou revolucí. Jestliže selhala antisystémová hnutí na západě během 50. a 60. let, ani sociálně-demokratické strany nebyly schopny splnit svůj program společenské přeměny. Sociální stát byl jejich uskutečněným cílem, ale po té měly obtíže nabídnout něco nového. Rok 1968 byl dle něj především rokem nedůvěry ke staré levici. Protestní hnutí vycházela ze dvou myšlenek. První je tvrzení, že osvobození člověka je všechno a modernita rozvoje techniky je pouhou pastí. Druhé bylo, že stará levice všude na světě zklamala. Zklamala v západní Evropě v podobě sociálních demokracií, které se od roku 1945 staly součástí establishmentu, zklamala v sovětském bloku a zklamala v podobě národně osvobozeneckých hnutí ve třetím světě. Rok 1968 tak znamenal dle Wallersteina obnovenou snahu o změnu kapitalistického světového systému³¹⁴

Události roku 1968 rozšířily také lidový antietatismus³¹⁵ takového druhu, který byl do té doby v zcela neznámý. Na jedné straně vedl k obecné ztrátě legitimacy státních struktur a obratu k mimostátním institucím morální solidarity a pragmatické sebeochrany. Na druhé straně znovu oživilé konzervativní hnutí se snažilo využít tohoto citění k likvidaci sociálního státu. Narazilo však na značný odpor vrstev, které si chtěly

³¹² FRANC, M., ed., HOLUBEC, M., ed. *Mladí, levice a rok 1968*. Praha: Společnost pro evropský dialog v nakl. BCS, 2009, s. 21-23.

³¹³ „(...)až do světové revoluce roku 1968, která z hlediska jejího dopadu na geokulturu sehrála obdobnou roli jako revoluce roku 1968. Světová revoluce roku 1968 byla dramatickou kombinací apoteózy a mutace ducha ruské revoluce, obdobně jako byla revoluce roku 1948 apoteózou a mutací ducha francouzské revoluce, avšak opačným směrem. Zatímco revoluce roku 1848 vedla k nastolení liberalismu jako opory geokultury světosystému, revoluce roku 1968 vedla ke svržení liberalismu z rúnu.“ WALLERSTEIN, I. M. *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. Praha: Intu, 2006, s. 34-35.

³¹⁴ FRANC, M., ed., HOLUBEC, M., ed. *Mladí, levice a rok 1968*. Praha: Společnost pro evropský dialog v nakl. BCS, 2009, s. 79- 80.

³¹⁵ Antietatismus je odpor proti závažným intervencím státu do života společnosti při řešení společenských a hospodářských problémů. .

uchovat dosažené výdobytky. Bylo-li v některé zemi ořezávání sociálního státu příliš silné, přišla volební reakce ve prospěch sociálního státu.³¹⁶

V souvislosti s protestním hnutím, které urychlilo společenské změny ve společnosti, se někdy mluví o tzv. kulturní revoluci, která zavrhlá systém „středostavovských“ hodnot.³¹⁷ Nově rozšířené pole veřejně přijatelného chování, včetně toho sexuálního, pravděpodobně vedlo k většímu experimentování s těmito formami chování, které byly až doposud považovány za neadekvátní či deviantní. Tyto formy chování se staly rozhodně mnohem viditelnější než dříve. Hlavní význam těchto změn však spočíval v tom, že přímo či nepřímo zavrhlly tradiční dlouhodobé historické uspořádání lidských vztahů ve společnosti, které konvence a zákazy vyjadřovaly, symbolizovaly a postihovaly. Faktem bylo, že staré uspořádání nebylo zavrženo ve jménu jiného, modernějšího typu společnosti. Ve skutečnosti bylo zavrženo ve jménu radikálního individualismu.³¹⁸ Zároveň se ve veřejném životě postupně začala prosazovat politická korektnost,³¹⁹ která je v dnešní době dovedena do extrému ad absurdum.

Nejlépe lze tuto kulturní revoluci posuzovat z hlediska vztahů mezi generacemi a pohlavími. Nastal pokles formálních sňatků, stoupal počet rozvodů a samostatně žijících lidí³²⁰ a v některých případech přestala být klasická nukleární rodina typickým jevem. Tyto tendence samozřejmě neovlivnily všechny země rovnoměrně. Změny ve společnosti měli oficiální i neoficiální charakter. Především došlo k mimořádné oficiální liberalizace heterosexuálních a homosexuálních vztahů v průběhu 60. a 70. let. Homosexualita byla ve Velké Británii dekriminálnízována v druhé polovině 60. let, tedy o několik let později než v USA, kde došlo k jejímu legalizaci v státě Illinois v roce 1961. V katolické Itálii byl rozvod legalizován v roce 1970 a potvrzen referendem v roce 1974. Prodej antikoncepce a rozšiřování informací o kontrole porodnosti byl legalizován v roce 1971 a v roce 1975 nahradil nový zákon o rodině starý zákon

³¹⁶ WALLERSTEIN, I. M. *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. Praha: Intu, 2006, s. 37-38.

³¹⁷ Např. ve Skandinávii zaniklo vykání v běžné komunikaci jako důsledek odmítání autorit.

³¹⁸ HOBSBAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo, 1998, s. 344.

³¹⁹ Political correctness

³²⁰ Tzv. *singles*, lidé kteří žijí samostatně bez partnera mimo rodinu.

zdeděný z období fašismu. Nakonec byly v roce 1978 legalizovány potraty, což potvrdilo referendum v roce 1981.³²¹

Protesty mládeže měly také dopad na organizaci podniků a závodů. Hnutí bylo sice antikapitalistické, ale přesvědčené o důležitosti hospodářského růstu. Chápalo problémy společnosti především jako problémy přerozdělování. Soustřeďovalo se na omezování a kontrolu moci podnikatelů pomocí dělnických výborů, nevytvořilo však žádný nový model hospodářské organizace. Vzhledem ke své orientaci proti institucím nezaložilo žádný stabilizovaný opoziční řád. Obsazování podniků v Itálii a ve Francii ještě neznamenovalo změnu jejich majetkové a autoritativní struktury. Z dlouhodobého hlediska se proto prosadily odbory se svou strategií obhajoby materiálních zájmů pracujících znevýhodněné oproti koncepci kolektivní samosprávy³²². Vzájemné působení studentů a dělníků přispělo především k rozšíření moci odborů v podnicích. V podstatě šlo o vítězství „staré levice“ reprezentované odbory.³²³

Studentskému hnutí se podařilo prosadit reformu zastaralých univerzitních struktur a v některých zemích přispěly protestní akce studentů k přijetí modernějších vysokoškolských zákonů. Podstatný rozdíl je v tom, že dříve studenti bojovali proti přílišné centralizaci a autoritativnosti univerzit. V dnešní době však bojují za autonomii a proti „privatizaci“ univerzit. V univerzitním prostředí se později etablovaly studijní obory zabývající se genderem či environmentalismem.

³²¹ HOBSBAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo, 1998, s. 330-333.

³²² Zde byly požadavky hnutí blízké anarchosyndikalismu.

³²³ GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 111-112.

ZÁVĚR

Západní Evropu zasáhla v průběhu šedesátých let mohutná vlna studentských protestů, které byly ovlivněny nejrůznějšími levicovými ideologiemi. Tyto protesty vyvrcholily mohutnými bouřemi v roce 1968. Obzvláště silné a násilné nepokoje probíhaly především ve Francii a ve Spolkové republice Německo. Aktivisté se snažili mimoparlamentní cestou namísto liberálně-demokratickým na kapitalismu založeném systému, nastolit novou společenskou alternativu, na jejíž podobě se však nedokázali vzájemně shodnout. Právě ve sporech o otázkách organizace a ideologie docházelo mezi jednotlivými skupinami k rivalitě. Stojí za připomenutí, že ne všichni studenti se radikalizovali. Velké množství z jejich řad se raději soustředilo na získání diplomu, který jim zaručoval budoucnost, avšak byly méně nápadní než skupina politicky aktivních studentů, která o sobě dávala vědět demonstracemi, protestními pochody, obsazováním univerzit či přímo násilnými akcemi.

Utopické požadavky, jež studentské hnutí neslo, se neodrazily ve vytvoření společenské alternativy tehdejšího systému. Studentům se nepodařilo oslovit široké vrstvy, přestože se o to především mezi dělnictvem snažily. Většina společnosti si nepřála změnu stávajícího společenského řádu, a proto se k požadavkům studentů otočila zády. Zároveň většinová společnost nesla nelibě eskalaci protestů v roce 1968.

V šedesátých letech došlo k vystoupení nové levice, k jejíž stěžejním tématům patřila kultura, na rozdíl od staré levice, která se orientovala výhradně na politickou a ekonomickou oblast. Po postupném rozpadu studentského hnutí, na myšlenky nové levice navázaly iniciativy se skromnějšími požadavky (nejrozličnější hnutí feministická, ekologická apod.). Malá část radikálních aktivistů se uchýlila k teroristickým akcím. Z dlouhodobé perspektivy však protestní hnutí způsobilo kulturní a společenský obrat ve společnosti, který se dá charakterizovat jako vítězství jedince nad společností.

Hledisko hodnocení studentského hnutí šedesátých se většinou zakládá na politické příslušnosti či často sleduje partikulární zájmy. Toto hnutí je tedy interpretováno ze dvou pohledů: konzervativního a modernizačního. Konzervativní výklad zdůrazňuje jeho nebezpečné levičáctví a násilný charakter, rozbití tradičních společenských hodnot jako rodina, úcta ke státu a autoritě, rozvolnění morálky,

tolerování drog apod. Modernizační výklad, který v dnešní době víceméně převládá, zdůrazňuje emancipační charakter tohoto hnutí. Chápe jeho důsledky jako rozšíření práv na rozhodování ve společenských, politických, hospodářských a kulturních strukturách společnosti. Tento výklad vnímá emancipačního působení hnutí na společnost jako „demokratizaci demokracie“.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1968, *Magnum ve světě*. České vyd. Praha: Prague Tribune, 1998, ISBN 80-238-2072-9.

ADORNO, T. W., HORKHEIMER, M. *Dialektika osvícenství: filosofické fragmenty*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7298-267-7.

ARENDTOVÁ, H. *O Násilí*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2004. ISBN 80-7298-128-5.

AUST, S. *Baader Meinhof Komplex: frakce Rudé armády 1970-1977*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2010. ISBN 978-80-242-2826-6.

BARŠA, P., CÍSAŘ, O. *Levice v postrevoluční době: občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-033-0.

BUSCK, S., ed., POULSEN H., ed. *Dějiny Dánska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-908-9.

COHN-BENDIT, D., COHN-BENDIT, G. *Obsolete Communism: the left-wing alternative*. Harmondsworth: Penguin Books, 1969.

DAŇKOVÁ, Š. *RAF – Frakce Rudé armády: tři generace teroristů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 978-80-7106-0017.

DEBORD, G. *Společnost spektaklu*. 1. vyd. Praha: Intu, 2007. ISBN 978-80-903355-5-4.

DEBRAY, R. *Revoluce v revoluci?* 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970.

DOWSEY, S. J., ed. *Zengakuren: Japan's revolutionary Students*. 1. vyd. Tokyo: The Ishi Press, 1970.

FERRO, M., LENDEROVÁ, M. *Dějiny Francie*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-888-8.

FRANC, M., ed., HOLUBEC, M., ed. *Mladí, levice a rok 1968*. 1. vyd. Praha: Společnost pro evropský dialog v nakl. BCS, 2009. ISBN 978-80-904491-1-4.

GILCHER-HOLTEYOVÁ, I. *Hnutí '68 na Západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-698-0.

HOBSBAWM, E. J. *Věk extrémů: krátké 20. století 1914-1991*. 2. vyd. Praha: Argo, 1998. ISBN 978-80-257-0302-1.

HOLUBEC, S. *Sociologie světových systémů: hegemonie, centra, periferie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-014-8.

HUMPÁL, M., KADEČKOVÁ, H., PARENTE-ČAPKOVÁ, V. *Moderní skandinávské literatury 1870-2000*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1174-0.

CHROBÁKOVÁ, E., ed. et al. *Malá ilustrovaná encyklopedie: A-Ž*. Praha: Encyklopedický dům, 1999. ISBN 80-86044-12-2.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

JINDŘIŠKOVÁ, J. *Antiamerikanismus v norské společnosti v 60. letech 20. století*. Praha: 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vladimír Goněc.

KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. 1. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2008. ISBN 978-0-230-60620-3.

KOŽEŠNÍK, J., ŠTĚPÁNEK M., et al. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. 1.vyd. I. svazek. Praha: Academia, 1980.

KUBÍČKOVÁ, M., ed., ŠIKLOVÁ, J., ed. *Studenti a ideologie na Západě: dokumenty*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1969.

KURLANSKY, M. *1968 – Rok, který otřásl světem*. 1.vyd. Praha: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7391-026-6.

MAILER, N. *Armády noci: historie jako román, román jako historie*. 1. vyd. Plzeň: Mustang, 1995. ISBN 80-7191-067-8.

MAO, Z. *Mao o praxi a rozporu*. 1. vyd. Všeň: Grimmus, 2011. ISBN 978-80-87461-03-7.

MARCUSE, H. *Jednorozměrný člověk*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1991, ISBN 80-206-0075-2.

MARCUSE, H. *Psychoanalýza a politika*. Praha: Svoboda, 1970.

MERLE, R. *Za sklem*. 2. vyd. Praha: Svoboda-Libertas, 1993. ISBN 80-205-0359-5.

MIERMEISTER, J. *Ernst Bloch, Rudi Dutschke*. 2. vyd. Hamburg: Europäische Verlagsanstalt, 1998. ISBN 3-434-50207-6.

PAŽOUT, J. *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-186-8.

RŮŽIČKA V. *Squaty a jejich revoluční tendence*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. ISBN 80-7254-859-0.

STRMISKA, M. *Studie o utváření italské Nové levice: (1968-1972)*. 1. vyd. Brno: M. Strmiska, 1994. ISBN 80-210-0895-4.

TOMEK, V. *Anarchismus v proměnách 20. století: vybrané osobnosti a ideje*. 1. vyd. Praha: Manibus propriis, 2012. ISBN 978-80-260-1541-3.

TOMEK, V., SLAČÁLEK O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-702-1781-2.

VALENTA, M. *Revoluce na pořadu dne: kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: diskursivní analýza*. 1. vyd. Praha: Matfyzpress, 2011. ISBN 978-80-7378-153-8.

WALLERSTEIN, I. M. *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. 1. vyd. Praha: Intu, 2006. ISBN 80-903355-4-3.

Internetové zdroje:

KLIMKE, M., ed., SCHARLOTH, J., ed. *1968 in Europe: a history of protest and activism, 1956-1977*. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.1968ineurope.com/index.php/chronologies>>.

RIBOUD M. *Portfolio 2* [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.marcriboud.com/marcriboud/accueil.html>>.

THE EDITRIX' RONCESVALLERS. *The Day That Changed Germany* [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://editrixblog.blogspot.com/2009/05/day-that-changed-germany.html>>.

THE PARIS REVIEW, *Posters from Paris protests 1968*. [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: <<http://www.theparisreview.org/blog/2011/10/06/posters-from-paris-1968/>>.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – SEZNAM NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH ZKRATEK.....	I
PŘÍLOHA B – PROTESTNÍ POCHOD PŘED BUDOVOU PENTAGONU.....	III
PŘÍLOHA C – VÝSLEDKY NEPOKOJŮ PO ZAVRAŽDĚNÍ MARTINA L. KINGA	III
PŘÍLOHA D – RUDI DUTSCHKE NA DEMONSTRACI.....	IV
PŘÍLOHA E – ZASTŘELENÝ STUDENT BENNO OHNESORG.....	V
PŘÍLOHA F – NÁDVOŘÍ SORBONNY OKUPOVANÉ STUDENTY	VI
PŘÍLOHA G – JEDEN Z NEJVĚTŠÍCH KVĚTNOVÝCH PROTESTŮ VE FRANCII	VII
PŘÍLOHA H – PAŘÍŽSKÝ PLAKÁT Z ROKU 1968	VIII
PŘÍLOHA CH – GAULLISTICKÁ DEMONSTRACE.....	IX
PŘÍLOHA I – PROTEST V LONDÝNĚ PROTI VIETNAMSKÉ VÁLCE	X
PŘÍLOHA J – PROTESTUJÍCÍ STUDENTI V TOKIU	XI

PŘÍLOHY

Příloha A – Seznam nejdůležitějších zkratk

CDU	Křesťanskodemokratická unie <i>(Christlich Demokratische Union Deutschlands)</i>
CFDT	Francouzská demokratická konfederace práce <i>(Confédération française démocratique du travail)</i>
CGT	Všeobecná konfederace práce <i>(General Confederation of Labour)</i>
PSU	Sjednocená socialistická strana <i>(Parti socialiste unifié)</i>
SDS (amer.)	Studenti pro demokratickou společnost <i>(Students for Democratic Society)</i>
SDS (něm.)	Socialistický svaz německého studentstva <i>(Sozialistischer Deutscher Studentenbund)</i>
SNCC	Studentský nenásilný koordinační výbor <i>(Student Nonviolent Coordinating Committee)</i>
SPD	Sociálně demokratická strana Německa <i>(Sozialdemokratische Partei Deutschlands)</i>
UNEF	Národní svaz francouzského studentstva <i>(Union Nationale des Étudiants de France)</i>

Příloha B – Protestní pochod před budovou Pentagonu

Washington D.C., říjen 1967

Foto: Marc Riboud

Zdroj: RIBOUD, M. *Portfolio 2* [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW:
<<http://www.marcriboud.com/marcriboud/accueil.html>>.

Příloha C – Výsledky nepokojů po zavraždění Martina L. Kinga

Washington D.C., 7. dubna 1968

Foto: Burt Glinn

Zdroj: 1968, *Magnum ve světě*. Praha: Prague Tribune, 1998, s. 114.

Příloha D – Rudi Dutschke na demonstraci

Freiburg, leden 1968

Zdroj: MIERMEISTER, J. *Ernst Bloch, Rudi Dutschke*. Hamburg: Europäische Verlagsanstalt, 1998, s. 52.

Příloha E – Zastřelený student Benno Ohnesorg

Berlín, 2. červen 1967

Foto: Jürgen Henschel

Zdroj: THE EDITRIX' RONCESVALLERS. *The Day That Changed Germany* [cit. 2012-02-28] Dostupné z WWW: < <http://editrixblog.blogspot.com/2009/05/day-that-changed-germany.html>>.

Příloha F – Nádvoří Sorbonny okupované studenty

Paříž, 13. května 1968

Foto: Henri Cartier-Bresson

Zdroj: 1968, *Magnum ve světě*. Praha: Prague Tribune, 1998, s. 159. **Příloha G – Jeden**

Příloha G – Jeden z největších květnových protestů ve Francii

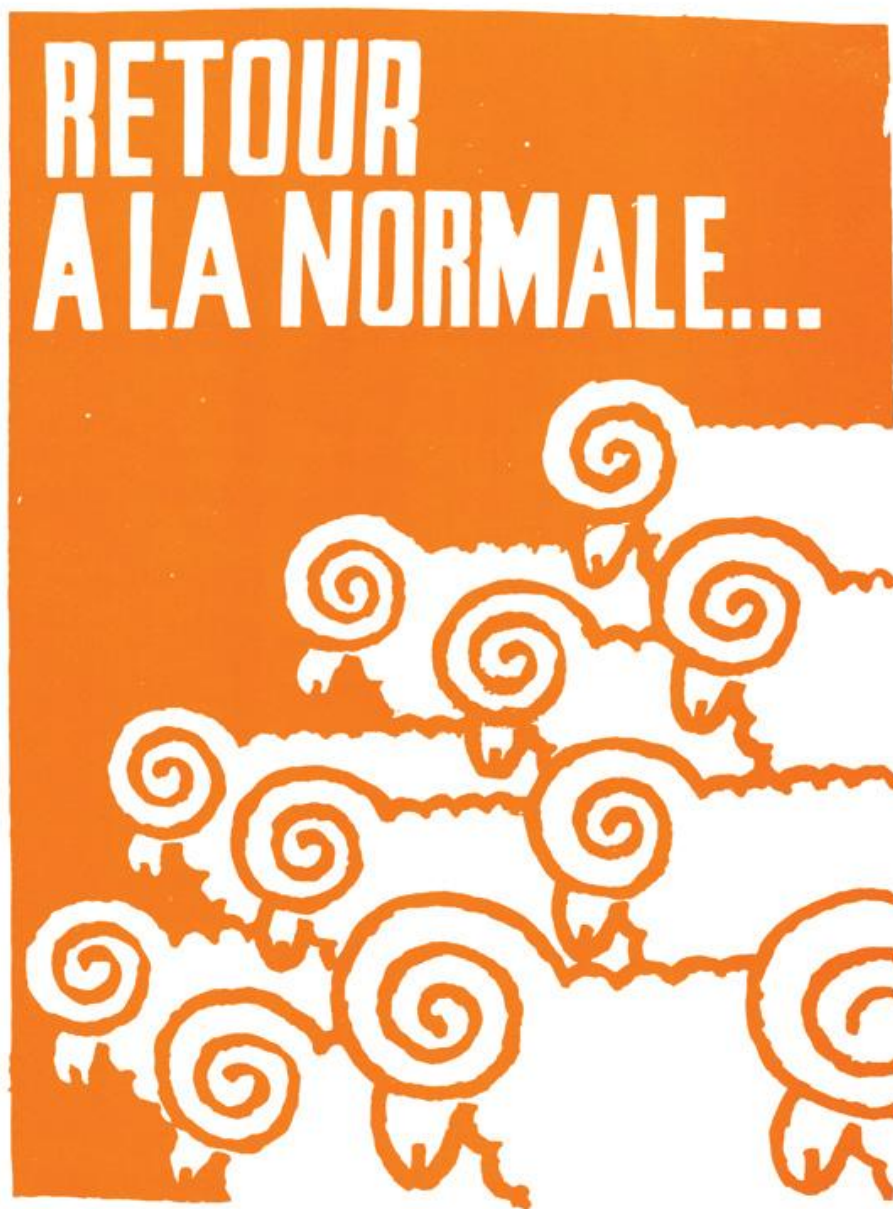

Paříž, květen 1968

Foto: Henri Cartier-Bresson

Zdroj: *1968, Magnum ve světě*. Praha: Prague Tribune, 1998, s. 175. **Příloha H –**

Příloha H – Pařížský plakát z roku 1968

Zdroj: THE PARIS REVIEW, *Posters from Paris protests 1968*. [cit. 2012-02-28]
Dostupné z WWW: <<http://www.theparisreview.org/blog/2011/10/06/posters-from-paris-1968/>>.

Příloha CH – Gaullistická demonstrace

Paříž, 30. květen 1968

Foto: Bruno Barbey

Zdroj: 1968, *Magnum ve světě*. Praha: Prague Tribune, 1998, s. 181.

Příloha I – Protest proti v Londýně proti vietnamské válce

Londýn, 17. březen 1968

Foto: David Hurn

Zdroj: 1968, *Magnum ve světě*. Praha: Prague Tribune, 1998, s. 74.

Příloha J – Protestující studenti v Tokiu

Tokio, podzim 1968

Foto: Bruno Barbey

Zdroj: 1968, *Magnum ve světě*. Praha: Prague Tribune, 1998, s. 245.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Dino Stoilov

Obor: Andragogika

Forma studia: Prezenční

Název práce: Studentské hnutí v 60. letech 20. století

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 76

Celkový počet stran příloh: 11

Počet titulů české literatury a pramenů: 33

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 4

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: PhDr. Eduard Entler, CSc.